

473

**ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS
DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE**

90FF MAR = 71

ACTA JURIDICA ET POLITICA

**Tomus XIV.
Fasciculus 3.**

**SZEGED
HUNGARIA
1967**

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS
DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE

ACTA JURIDICA ET POLITICA

Tomus XIV.

Fasciculus 3.

DOBÓ ISTVÁN

**A hűtlen és hanyag kezelés kérdései
a termelőszövetkezetekben**

SZEGED
1967

Redigunt

GYÖRGY ANTALFFY, ÖDÖN BOTH, ANTAL FONYÓ, ISTVÁN KOVÁCS,
JÁNOS MARTONYI, KÁROLY NAGY, ELEMÉR PÓLAY

Edit

*Facultas Scientiarum Politicarum et Juridicarum Universitatis Szegediensis
de Attila József nominatae*

Nota

Acta Jur. et Pol. Szeged

Szerkeszti

ANTALFFY GYÖRGY, BOTH ÖDÖN, FONYÓ ANTAL, KOVÁCS ISTVÁN,
MARTONYI JÁNOS, NAGY KÁROLY, PÓLAY ELEMÉR

Kiadja

*A Szegedi József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara
(Szeged, Lenin krt. 54.)*

Kiadványunk rövidítése
Acta Jur. et Pol. Szeged

Az utóbbi években a mezőgazdaságban történelmi jelentőségű változás ment végbe. A Magyar Szocialista Munkáspárt politikája alapján és vezetésével sikerrel befejeződött a termelőszövetkezetek tömeges számszerű fejlesztése.

A mezőgazdaság szocialista átszervezésének befejezése után a szövetkezeti gazdaságok megszilárdításának feladatai kerültek előtérbe. A mezőgazdasági termelés gyorsütemű fejlesztése, a termelőszövetkezetek megerősítése, népgazdaságunk és társadalmunk továbbfejlesztésének egyik kulcskérdésévé vált.

A fő feladat most az, hogy jól vezetett eredményesen gazdálkodó szocialista termelőszövetkezeti gazdaságok alakuljanak ki, melyek egyre több árut adnak az országnak, s növekvő ártermelésük alapján lehetővé teszik, hogy a szövetkezeti parasztság fokról fokra jobb életkörülményeket teremthessen magának.

A szövetkezeti parasztság szocialista nagyüzemben gazdálkodik, társadalmi, politikai látóköre egyre szélesedik, és a szocialista nevelés eredményeként soraiban egyre többen válnak szocialista módon gondolkodó és dolgozó emberekké. A volt egyéni parasztok kistulajdonosi önzése azonban még gyakran kiütközik a szövetkezeti tagok tevékenységében, így például a megengedettnél nagyobb háztáji föld használatára irányuló törekvésben, a közös vagyon gyarapításának lebecsülésében, az „enyémnek” a „miénk” fölé helyezésében stb.

E káros közösségellenes törekvések leküzdésén, a szocialista gondolkodás és erkölcs kialakításán állandóan munkálkodni kell, ezért egyik fontos tennivalónk, hogy a magunk területén segítsük kialakítani a termelőszövetkezeti tagságnak a társadalmi és a személyi tulajdonhoz való szocialista viszonyát.

Az említett feladatok megvalósítását kívánjuk elősegíteni azzal, hogy a szegedi járás területén alakult mezőgazdasági termelőszövetkezetek és termelőszövetkezeti csoportok — továbbiakban termelőszövetkezetek — vagyona ellen irányult cselekmények folytán 1960., 1961. és 1962. években keletkezett büntető és fegyelmi ügyek vizsgálata alapján foglalkozunk a termelőszövetkezeti vagyon védelmével kapcsolatos kérdésekkel.

Vizsgálódásunkat nem tekintjük befejezettnek, hiszen jelen tanulmányunkban a termelőszövetkezeti gazdaságok megszerzésének és kialakulásának viszonyai között vizsgáltuk a közös vagyon hűtlen és hanyag kezelése szempontjából jelentős körülményeket.

Elengedhetetlenül szükségesnek tartjuk a kutatás tovább folytatását annak megállapítása érdekében, hogy a közös gazdaságok fejlődése során hogyan változik a szövetkezetek gazdálkodása, és ez milyen hatással van a vagyonkezeléssel kapcsolatos bűncselekmények alakulására. Az itt tárgyaltakra

kerülő kérdéseket a szövetkezetek megszilárdulásának idejére kiterjedően is tanulmányozzuk, annak eredményéről az 1963–66. évekre vonatkozóan e dolgozat folytatásaként számolunk be.

I.

A termelőszövetkezeti vagyon védelme nemcsak és nem is elsősorban bűnüldözési és igazságszolgáltatási feladat, hanem sokrétű szerteágazó tényezőből összetevődő kérdés.

Ezek közül első és legfontosabb a jobb és eredményesebb gazdálkodás feltételeinek megteremtése, továbbá a gazdasági tevékenység oly módon való megszervezése, hogy a szövetkezeti vagyon elleni támadások megelőzése, az elkövetett bűncselekmények gyors és eredményes felderítése ezáltal is biztosítva legyen.

A közös vagyon hathatós védelme a termelőszövetkezeti tagoktól és vezetőktől megköveteli, hogy a rendelkezésükre álló anyagi eszközökkel felelősségérzettől áthatottan gazdaságosan és gyümölcsözően gazdálkodjanak.

Mind ezek mellett korántsem jelentéktelen a termelőszövetkezeti vagyon védelme és gyarapítása szempontjából a kárt okozó személyek felelősségre vonása. Azonban a felelősségre vonásnál is figyelembe kell venni azokat az összefüggéseket, amelyek a bűncselekmények és a termelőszövetkezetek helyzete között fennállnak.

Az egyébként, hogy a bűncselekményeket ne csupán mint jogilag szabályozott jelenségeket, hanem mindenekelőtt mint társadalmi jelenségeket vizsgáljuk, összhangban van büntetőjogtudományunk mindinkább kibontakozó szociológiai szemléletű fejlődési irányával is. E téren a jogelméleti megalapozáson,¹ valamint büntetőjogtudomány tárgyának és módszertanának általános felvázolásán² túlmenően immár igen értékes részletkutatások is gazdagítják jogirodalmunkat.³ S bár a feladatok zöme még megoldásra vár, azt már az eddigi eredmények is bebizonyították, hogy a társadalmi viszonyok konkrét elemzése, s egyáltalán a szociológiai-kriminológiai jellegű elemző munka előtérbe kerülése büntetőjogtudományunk megújulásának elengedhetetlen feltételévé vált.

Mind ezek felismerése arra kötelezett, hogy a termelőszövetkezeti vagyon hűtlen és hanyag kezelését ne csak a szorosan vett bűnüldözési és igazságszolgáltatási kérdések szem előtt tartásával, hanem ennél jóval szélesebb körben vizsgáljuk. Ez az oka annak, hogy tanulmányunkban kitérünk olyan kérdésekre tárgyalására is, amelyek csak közvetett, de nem elhanyagolható kapcsolatban állnak a termelőszövetkezeti vagyon hűtlen és hanyag kezelése miatti felelősséggel.

¹ Vö. Szabó Imre: A jogszabályok értelmezése. Budapest, 1961. 258. és köv. old.; Kulcsár Kálmán: A jogszociológia problémái. Budapest, 1961. 258. és köv. A ténykutatások jelentősége a jogi jelenségek megismerésében. ÁJI Ért. IV. k. 4. sz.

² Vö. Horváth Tibor: A marxista-leninista büntetőjogtudomány tárgya és módszertanának alapvonásai. ÁJI Ért. IV. k. 4. sz.

³ L. pl. Szabó András: A fiatalok és a büntetőjog. Budapest, 1961. — Vermes Miklós: A társadalmi tulajdon elleni bűncselekmények kriminológiai vizsgálatának néhány módszertani tapasztalata. Kriminológiai tanulmányok I. Budapest, 1962. 71. és a köv. old. — Az Országos Kriminológiai Intézet tájékoztatója 3. sz. — A társadalmi tulajdon elleni intellektuális bűncselekmények kriminológiai vizsgálata. Budapest, 1963.

A kriminológiai jellegű megközelítés keretében — lehetőségünkhöz képest — adatfelvételt végeztünk a termelőszövetkezetek helyzetéről a közös vagyon elleni cselekményekről avégett, hogy a helyi körülmények ismerete alapján megvizsgáljuk a termelőszövetkezeti vagyon hűtlen és hanyag kezelésének konkrét körülményeit, megismerjük az elkövetők személyiségét és rámutassunk az e téren felmerült legfontosabb jogi kérdésekre.

Az ilyen irányú vizsgálatunk helyi jellegű, azonban a szegedi járás viszonyai — különösen ami a termelőszövetkezetek fejlesztését, ellátottságát és a tagok fejlettségi fokát illeti — lényegében megegyeznek más mezőgazdasági területek viszonyaival, ezért a felmérés általánosításra alkalmasnak látszik.

A) A mezőgazdaság szocialista átszervezésének ütemét az alábbi táblázattal szemléltetjük:

	1960	1961	1962
A termelőszövetkezetek száma:	34	58	78

Ezek az adatok a termelőszövetkezetek számát a megjelölt években a január elsejei állapotnak megfelelően mutatják.

A táblázat adataiból megállapítható, hogy az 1960. január 1-én fennállt helyzethez képest a termelőszövetkezetek száma 1961. azonos időszakára 70,6 százalékkal, 1962. január 1-re pedig 129,4 százalékkal növekedett.

Az ismertetett adatok önmagukban is kapcsolatba hozhatók a termelőszövetkezeti vagyon sérelmére elkövetett cselekmények — később ismertetésre kerülő — számszerű növekedésével, azonban ezek mellett szükségesnek tartjuk megemlíteni a termelőszövetkezetek tagságára a közösen művelt földterületre, a közös állatállományra, a közös gazdaság terményeinek és állatainak elhelyezésére szolgáló épületekre vonatkozó — a téma szempontjából lényeges — adatokat.

A termelőszövetkezeti tagság számát és munkakörök szerinti megoszlását a következő táblázat mutatja:

	1960	1961	1962
Összes tagok száma	3222	12 737	21 117
Növénytermelésben dolgozó	2465	9 424	14 376
Állattenyésztésben dolgozó	284	628	1 196
Építkezésnél dolgozó	44	228	565
A közös gazdaságban egyéb helyen dolgozó	280	636	1 083
Nyugdíjas, öregségi járadékos és a szövetkezet által eltartott munkaképtelen	149	1 821	3 897

A táblázatnak az összes tagok számára vonatkozó adataiból megállapítható, hogy a termelőszövetkezeti tagok száma az 1960. január elsejei állapothoz képest 1961. január 1-re 295 százalékkal, 1962. január 1-re pedig 555 százalékkal emelkedett.

A közös gazdaságokhoz tartozó föld területe és művelési ágak szerinti megoszlása:

	1960	1961	1962
A közös gazdaságokhoz tartozó terület összesen	24 890	67 457	122 678
Szántó	18 799	52 711	87 576
Rét és legelő	4 617	10 024	22 527

Szőlő és gyümölcsös	702	2 973	7 646
Egyéb terület	339	589	1 606
Földadó alá nem eső terület	433	1 160	3 223

A táblázat adataival kapcsolatban megjegyezzük, hogy a közös gazdasághoz tartozó földterület magában foglalja a szövetkezeteknek az állami tartalékföldről átadott területeket, valamint a tagok által a szövetkezetbe bevitt és a szövetkezet közös használatába átadott egyéb földterületeket is, függetlenül attól, hogy azon közös gazdálkodás folyik-e vagy sem. Az utóbbi megemlítése azért indokolt, mert a termelőszövetkezetként megjelölt közös gazdaságok közül 1960. évben egy, 1961. évben 25, 1962. évben ugyancsak 25 termelőszövetkezeti csoportként működött, ahol a földterületnek csak egy részén, általában 15–50 kat. holdon folyt közös gazdálkodás. A járás területén a termelőszövetkezeti csoportok közül csak egy gazdálkodott 338 kat. hold közös területen.

A termelőszövetkezeti csoportokban egyénileg művelt földterületeket leszámítva is megállapítható, hogy a termelőszövetkezetek közös művelésébe került földterület a vizsgált időszakban igen nagymértékben, mégpedig az 1960. január elsejei állapothoz viszonyítva 1962. január 1-re kb. 392 százalékkal növekedett. A termelőszövetkezetek számszerű növekedésének az arányát összevetve a tagok számának és a közös gazdaságokhoz tartozó földterületének a növekedési arányával, szembe tűnik, hogy az 1960. január elsejei állapothoz képest 1962. januárra a termelőszövetkezetek száma 77 százalékkal növekedett, ugyanakkor a tagok számának a növekedése 555 százalék, a közös területnél pedig 392 százalék a növekedési arány. Ez időben tehát már nagyobb területeken gazdálkodó termelőszövetkezeteket szerveztek és a területhez képest a tagok száma is kedvezően alakult.

A közös állatállomány számszerű gyarapodását az alábbi táblázatban ismertetjük:

	1960	1961	1962
Ló	627	3 162	5 158
Szarvasmarha	1 538	3 029	4 992
Sertés	3 270	9 183	17 855
Juh	2 780	4 094	7 987
Baromfi	1 065	11 389	84 294

A termelőszövetkezeti vagyon kezelése szempontjából jelentős szerepet játszott a termények és az állatok elhelyezésének a biztosítása.

Ezt a következő táblázatokkal szemléltetjük:

A növénytermelésben rendelkezésre álló épületekben biztosított férőhelyek száma és megoszlása:

	1960	1961	1962
Magtár	229	463	958
Góré	228	705	956
Dohánypajta	16	42	51
Siló	6782	7323	8091

Az állatok elhelyezésére rendelkezésre álló férőhelyek száma és megoszlása:

	1960	1961	1962
Lóistálló	710	1 542	1 954
Szarvasmarha istálló	2 162	3 904	7 118
Sertésöl	4 060	11 129	29 649
Juhodály	4 685	6 325	11 619
Baromfiól	15 600	40 955	15 101

A termények és az állatok elhelyezésére szolgáló férőhelyek vonatkozásában először is meg kell jegyezni, hogy férőhely alatt a táblázat szerint azt kell érteni, hogy az épület rendeltetése szerint a magtár és a göré mennyi vagon termény, a pajta hány kat. hold dohánytermés, a siló hány köbméter takarmány elhelyezésére, végül az istállók és az ólak milyen számú állat befogadására elegendők.

A férőhelyek száma aszerint van feltüntetve, hogy az épület milyen rendeltetéssel készült, ugyan pedig aszerint, hogy pillanatnyilag mit tartanak benne. Pl. ha a tehénistállóban lovat tartanak, az épület a táblázatban akkor is tehénistállóként szerepel.

A silók közül csak az állandó jelleggel épített beton, téglá és palánk silók szerepelnek a táblázatban.

A termények tárolására a rendelkezésre álló férőhelyek általában kevésnek bizonyultak. Az e téren fennálló magtár és raktárhiányból adódó nehézségek megoldására azonban több lehetőség kínálkozott. Ilyen pl. betakarítás után a termelőszövetkezet közös gazdálkodásához nem szükséges termények értékesítése, vagy más példákat véve, a szalastakarmányok gondos kazalozás mellett a szabadban is tárolhatók, avagy a termények egy része (burgonya és répa) szakszerű vermeléssel szabad területen ugyancsak tárolható.

Ezek szerint az említett tárolási lehetőségek kihasználásával a termények elhelyezése általában biztosítva volt. A termények tárolásánál tehát nem annyira a férőhely hiány, mint inkább a kellő szakképzettség, a nagyobb mennyiségű termény elvermeléséhez szükséges gyakorlati tapasztalat hiánya, néhány esetben pedig hanyagság folytán keletkezett kár. Lássunk ezekre néhány példát.

A kiskundorozsmai Új Élet Termelőszövetkezet 1961. évben 20 kat. holdon 1380 q takarmányrépát termelt. A szövetkezeti elnök intézkedése szerint a takarmányrépát el kellett vermelni úgy, hogy a beszállított répát kiválogatták, majd az elkészített árkokba prizmába rakták és leföldelték. A prizma tetején csak egy 20 cm nagyságú szellőzőnyílást hagytak. Amikor a hidegebb idő beállt, a növénytermesztési brigádvezető a szellőzőnyílást szalmával betakarta és homokkal lefedte. Ezt az eljárást az elnök kifogásolta és intézkedett, hogy a nyílást szabadítsák fel, szélesítsék ki, és kukoricaszárral fedjék be. Az elnök intézkedése ellenére a répa romlásnak indult, mert a prizma belső része a szellőzőnyílás elzárása után benedvesedett, és a tört repavégek rothadásnak indultak.⁴

A tiszaszigeti Lenin Termelőszövetkezet 1960 őszen a MÉK vállalattól a Nyírségből összesen 164,55 q vetőburgonyát vásárolt. A burgonyának a helyi vasútállomástól történt beszállítása alkalmával az elnök észlelte, hogy a burgonya között igen sok sérült van. Ezt a vállalattal szemben nem kifogásolta, annak ellenére, hogy erre a szerződés szerint lehetősége volt. A behordott

⁴ Városi Járási Ugyézség Szeged B. 10.579. sz.

burgonyát a termelőszövetkezet nyitott udvarán tárolták, majd az egész mennyiség behordása után kiválogatták. A válogatás alkalmával kb. 25–30 q burgonyát téli vermesre alkalmatlannak találtak, ezért azt a jószágokkal felgették. 1960. december elején a kiválogott kb. 130 q burgonyát elvermelték, majd a vermet istállótrágyával körülrakták. Azonban a veremben csupán egy helyen készítettek szellőzőnyílást. A kis számú szellőzőnyílás alkalmazása miatt, az elvermelt burgonyából 1961. márciusig 52 q megromlott.⁵

A balástyai Felsőgajgonya Termelőszövetkezet brigádvezetője 1961 őszén a termelőszövetkezet tulajdonát képező 35 q takarmányrépát nem vermeltette el, ezért a fagy beálltával a répának kb. 50%-a megfagyott.⁶

A szatymazi Homokgyöngye Termelőszövetkezet brigádvezetője nem gondoskodott a kukoricaszár kellő időben történő összerakásáról, ezért annak egy-része megrothadt.⁷

Az állatok részére biztosított férőhelyek — a táblázatból kitűnően — a lóistállók és baromfiólak kivételével a számukat tekintve elegendőnek mutatkoztak. A felmérés során átvizsgált ügyek azonban arra engednek következtetni, hogy egyes termelőszövetkezetek a járási átlagtól eltérően megközelítőleg sem rendelkeznek kellő számú és megfelelő férőhellyel az állatok tartásához. Így pl. a hanyag kezelés miatt indult bűntügyek kb. 25 százalékában az ólak zsúfoltsága és a megfelelő épületek hiánya is közrehatott az állatok elhullásában.

A baksi Új Élet Termelőszövetkezetben 1961. évben 296 db sertés hullott el, mivel olyan ólba, ahová csak 50 db sertést lehetett volna elhelyezni, 100 db sertést is összezúfoltak. A termelőszövetkezet ugyanis az ólak építésére tekintettel a termelési tervében meghatározott számú sertést állított be. Az építkezések viszont nem haladtak a sertések szaporodásának megfelelő arányban.⁸

A sövényházi Árpád Termelőszövetkezet 1961-ben 35 db kocát vásárolt továbbtenyésztés céljából. 1961. szeptemberében és októberében a kocák lefialtak és így 125 db sertésszaporulat állt elő. A 125 malacból 1962. február 28-ig összesen 96 db elpusztult, mivel hideg, cementes padozatú sertésólakban voltak összezúfolva.⁹

A pusztazeri Petőfi Termelőszövetkezetben az 1960. évben vásárolt 2000 db napocsibéből 1000 db elhullott azért, mert a termelőszövetkezet nem rendelkezett a napocsibék felnevelésére alkalmas helyiséggel. A csibéket korszerűtlen, hideg, egészségtelen helyiségben tartották, így azokat az egyébkénti legnagyobb gondosság mellett sem tudták megmenteni az elhullástól.¹⁰

Az algyői Napsugár Termelőszövetkezetnek a megalakulása után két évvel még nem volt megfelelő istállója a lovak elhelyezésére, ezért 1961 nyarán — más lehetőség híján — a lovakat a szarvasmarhák részére épített istállóban helyezték el. A meg nem felelően épített jászolba ugrálás közben két ló belesett, és az elszenvedett sérülések következtében elpusztult.¹¹

B) A termelőszövetkezetek közös gazdálkodásában különös jelentősége

⁵ Szegedi Járásbíróság B. 549/1962. sz.

⁶ Járási Rendőrkapitányság Szeged 88/1962. sz.

⁷ Városi Járási Ügyészség B. 10 824/1962. sz.

⁸ Járási Rendőrkapitányság Szeged 177/1962. sz.

⁹ Városi Járási Ügyészség B. 10 763/1962. sz.

¹⁰ Városi Járási Ügyészség B. 11 691/1961. sz.

¹¹ Járási Rendőrkapitányság Szeged 204/1962. sz.

van annak is, hogy milyen mértékben van biztosítva a munkaerővel való ellátottság.

A feltett kérdésre természetesen nem tudunk minden tekintetben kimunkált választ adni, azonban a végzett elemzés alapján is vannak olyan megállapításaink, amelyek megvilágítják a szóban forgó bűncselekmények értékelésénél figyelembe veendő helyzetet.

A már ismertetett adatok szerint 1960. januártól 1962. januárig a közös gazdaságokhoz tartozó terület 392 százalékkal növekedett, ezzel egyidejűleg a tagság száma 555 százalékkal emelkedett. Első pillantásra tehát a terület és a tagság szám szerinti növekedésének az aránya kedvező képet mutat. A helyzet értékelésénél azonban, ez az arány csak kis részben jelenthet alapot. Ennél fogva azt kell tisztázni, hogy a meglévő területhez képest mennyire volt biztosítva a tényleges munkaerő.

A közös területből itt csak a szántó, a szőlő és a gyümölcsösök területét vesszük figyelembe, és ezeket vetjük össze a növénytermelésben dolgozó tagok számával.

Az 1962. januári helyzet szerint egy tagra átlagosan számítva kb. 6 hold szántó és kb. 1/2 hold szőlő és gyümölcsös jutott. Amint azonban alább látni fogjuk, a munkaerővel való ellátottság a valóságban ennél kedvezőtlenebb képet mutat. Arra ugyanis, hogy az egy tagra eső terület megművelése mennyire látszik biztosítottnak, a személyi feltételek közül legalábbis két speciális tényező figyelembevételével lehet következtetni.

A közös növénytermeléssel kapcsolatos munkák időben és jól történő elvégzése szempontjából először is a tagok életkorára vonatkozó adatokat kell értékelni.

A szövetkezeti tagok életkor szerinti megoszlása 1962. január 1-ig az alábbiak szerint alakult:

A tagok megoszlása kor szerint 1962. január 1-én

férfiak		nők	
65 éven felül	2 485	60 éven felül	2754
55—65 év között	2 919	50—60 év között	1510
45—55 év között	3 851	40—50 év között	1516
25—45 év között	2 606	25—40 év között	1892
18—25 év között	794	18—25 év között	780
Összesen	12 665	Összesen:	8452

A táblázat adataiból megállapítható, hogy a szövetkezeti tagok közül a férfiaknak kb. 20 százaléka 65 éven, a nőknek kb. 32 százaléka 60 éven felel, — együttesen véve pedig a tagság kb. 25 százaléka van túl a nyugdíjkorhatáron — akik koruknál fogva aligha tudják elvégezni a tagok száma és a földterület nagysága arányában rájuk eső munkát.

A másik tényező, ami leginkább a növényápolási és betakarítási munkáknál befolyásolja a közös vagyont képező termények kezelését az, hogy a tagok milyen arányban vesznek részt a közös munkában.

A közös munkában való részvételnek, a munkafegyelemnek a vizsgálatánál csak a munkaképes tagok jöhetnek számításba. Ezért a nyugdíjas, öreg-ségi járadékos és munkaképtelen tagok számát figyelmen kívül hagyjuk abban a vonatkozásban, hogy a tagok összlétszámának hány százalékát teszik

ki azok a munkaképes tagok, akik nem vettek részt a közös növénytermelési munkákban.

Tekintettel arra, hogy a növénytermeléssel kapcsolatos feladatok csak az év egy bizonyos részében jelentkeznek túlsúlyban, az adatgyűjtésnél főleg ezt tartottuk szem előtt. Ennélfogva csak annak az ismertetésére térünk ki, hogy évenként a legnagyobb és legszorgosabb növénytermelési munkák idején — április 1. és október 1. közötti időben hogyan alakult a közös munkában való részvétel.

1960. évben a tagok összlétszámának 8 százalékát, 1961-ben 10 százalékát, 1967-ben pedig 11 százalékát teszik ki azok a munkaképes tagok, akik a legnagyobb dologidőben a legsürgősebb közös munkákban egyáltalán nem vettek részt.

Az előadoftak alapján, annak eldöntésénél, hogy 1962. évben a növényápolási munkák időben és megfelelően történő elvégzése mennyire volt biztosítva, szem előtt kell tartani a tagok életkor szerinti megoszlását és a közös munkában való részvételük arányát is. Kétségtelen, hogy a 65 éven felüli férfiak és a 60 éven felüli nők is esetenként résztvettek a közös munkában és erejükhöz mértén segítettek a növénytermelési munkák elvégzését is. Ezt azonban nem tekinthetjük olyan munkaerőnek, aminek a közös gazdaságban jelentős szerepe lehet. Az is igaz, hogy a közös munkából távolmaradtak egy bizonyos része, az állattenyésztésben és a szövetkezetekben folyó építkezéseknél és a közös gazdaságban egyéb helyen is dolgozhatott volna. Azonban a közös munkában részt nem vett tagok munkaerejének kiesése főleg a növénytermelésben érezte káros hatását. Az összes tagoknak kétharmad része ugyanis a növénytermelésbe volt beosztva, így a közös munkából távolmaradtaknak legalábbis kétharmada a növénytermelési munkákban nem vett részt.

A munkaerővel való ellátottság szempontjából természetesen figyelemmel kell lennünk arra is, hogy a szántóterület egy részén kalászos növényeket és szálás takarmányt is termelnek, melyeknél a növényápolási és betakarítási munkák majdnem teljes egészében géppel végezhetőek, továbbá arra is, hogy a kapásnövények vetése, kapálása és betakarítása, azonkívül bizonyos mértékig a szőlők és gyümölcsösök növényvédelmi munkái is gépesíthetőek. Mégis úgy véljük, hogy közelről sem volt kielégítő a növénytermelésben dolgozó tagok száma a közös használatban levő területek jó megműveléséhez.

Ez a megállapításunk az ismertetett adatokból kitűnően a járási helyzetre általában vonatkozik, ezért konkrét esetben nem menthet fel annak vizsgálata alól, hogy egy adott termelészövetkezetben mennyire volt biztosítva a növénytermeléshez szükséges munkaerő, továbbá, hogy a termelészövetkezet vezetői milyen intézkedéseket tettek a növénytermelési munkák időben és jól történő elvégzésére vagy éppen elhanyagolták az ilyen irányú kötelességüket.

A nehézségek lehetséges leküzdésének elmulasztása fordult elő pl. a szentesi Kossuth Termelészövetkezetben, ahol az 1960/61-es gazdasági évre a termelészövetkezet 265 kat. hold tengeri vetést tervezett. Ezt a vetésterületet munkaerőhiány miatt az elnök több alkalommal csökkentette, végül is 140 kat. hold tengeri maradt, amit mindössze egyszer kézi és egyszer gépi erővel kapáltak meg. A városi tanács mezőgazdasági osztálya kezdeményezésére a gimnázium és a szomszédos termelészövetkezet részéről a kapáláshoz, majd

a tengeritöréshez felajánlott segítséget az elnök visszautasította azzal, hogy ha igénybe vennék, akkor egyesítenék a két termelőszövetkezetet. Munkaerőhiány miatt a növényápolási munkákat nem tudták elvégezni, a kukorica-törésre pedig az őszi esős idők beállta után, a tél elején kerülhetett sor. Ennélfogva a szövetkezetet 156 302,— Ft kár érte.¹²

A növénytermelés személyi és tárgyi körülményeinek összevetése és értékelése után nézzük meg, hogyan jelentkeznek a már említett problémák az állattenyésztésben.

Az állatok elhelyezésével kapcsolatos tárgyi körülményeket az előzőekben már ismertettük, ennélfogva itt az állatok gondozása terén felmerült problémákra térünk ki.

Az állattenyésztésben — a megfelelő épületek biztosításán kívül — az állatok gondozásának van legnagyobb jelentősége a termelőszövetkezeti vagy hűtlen és hanyag kezelése vonatkozásában. Ezért először azt kell vizsgálnunk, hogy az állattenyésztésben dolgozó szövetkezeti tagok — a férőhelyek számára és állapotára tekintettel — képesek-e az állatok gondozását a követelményeknek megfelelően elvégezni.

Ezt a kérdést az állattenyésztésben foglalkoztatottak összlétszámának, valamint az állatállomány egészének az egybevetése alapján tudjuk csak megválaszolni. Ismert előttünk, hogy 1962. január 1-én¹³ fajtánként milyen számú állat gondozását kellett ellátni az állattenyésztésben foglalkoztatott 1196 tagnak. Nem ismert viszont az állattenyésztésben dolgozóknak a közlelbbi feladataik szerinti megoszlása, ezért csak annak a megállapítására szorítkozhatunk, hogy az állattenyésztésben egy-egy dolgozóra a közös állatállomány egy-egy fajtájából átlagosan számítva, hány darab esett. Csak egész számokban kifejezve egy tagra 4 db ló, 4 db szarvasmarha, 16 sertés, 7 db juh és 70 db baromfi gondozása jutott.

Ezek a számok az állatfajták csoportosításának és az állattenyésztők munkabeosztásának megfelelően igen sokféleképpen variálódhatnak, de akár milyen módon osztjuk is fel az 1196 tag között a meglévő állatállományt, az állatgondozók a férőhelyek állapotára és felszerelésére is tekintettel számos termelőszövetkezetben nem bizonyultak elegendőnek az állatok megfelelő gondozására.

Az egyes termelőszövetkezetekben természetesen ezek a problémák is különböző módon merülnek fel. Pl. a forráskúti Aranykalász Termelőszövetkezetben 300 db hízó gondozását a kanális partján épült közvetlen, fából és szalmából készített, úgynevezett nyári szálláson három szövetkezeti tag végezte. A takarmány tárolásához egy vizes helyiség állt rendelkezésre, amelyet nem lehetett kellően szellőztetni. Ezek a körülmények együttesen játszottak közre abban, hogy az 1961 őszi vásárolt 300 db sertés nagy része fertőző betegséget kapott, és 1961 decemberéig orvosi kezelés ellenére is 18 db, átlagosan 50 kg súlyú sertés elpusztult.¹⁴

C) A közös gazdálkodás a több száz, de különösen a több ezer holdat

¹² Szentesi Járásbíróság B. 351/1961. sz.

¹³ A korábbi évekre vonatkozó adatok értékelésétől — a növénytermeléshez hasonlóan — itt is eltérünk, mivel az állattenyésztésnél is csak az 1962. januárig kialakult helyzet jelenthet olyan alapot, amely alkalmas a következtetések levonására.

¹⁴ Szegedi Járásbíróság B. 1578/1962. sz.

kitevő földeken¹⁵ csak akkor lehet gyümölcsöző, ha minden termelőszövetkezetben biztosítva van a szakszerű vezetés. Ezért indokoltnak mutatkozott annak a felmérése, hogy a termelőszövetkezetek vezetőinek a szakképzettsége mennyiben felelt meg a nagyüzemi gazdálkodás támasztotta követelményeknek.

A vezetők szakképzettségére vonatkozó adatokat a következő oldalon levő táblázatban ismertetjük.

A táblázat összeállításánál csak a legfontosabb munkaköröket vettük figyelembe, így a táblázat nem tartalmaz adatot pl. az elnökhelyettesek vagy a brigádvezetőhelyettesek szakképzettségéről.

Az ismertetett adatokkal kapcsolatban megjegyezzük, hogy kettős vagy ennél több képesítés esetén a táblázatban a legmagasabb képzettségre vonatkozó adatok szerepelnek, továbbá, hogy a mezőgazdászok száma az állattenyésztő mezőgazdászokat is magában foglalja, s végül, hogy a könyvelők között a vezető és a beosztott könyvelők szakképzettségével kapcsolatos adatok együtt vannak feltüntetve.

A mezőgazdászok és könyvelők száma 1962. januárig az 1960. januárinak mintegy négyszeresére emelkedett, ennek ellenére a szakképzettek és a képesítéssel nem rendelkezők arányában lényeges visszaesés nincs. Igaz ugyan, hogy 1960. évben a járás területén képesítés nélküli mezőgazdász nem volt foglalkoztatva, 1962. évben pedig a mezőgazdászok 3,6 százaléka képesítés nélkül végezte a munkáját, ez utóbbi adat azonban abszolút számban mindössze 3 képesítés nélküli mezőgazdászt jelent. A képesítés nélküli könyvelők aránya a képesítéssel rendelkező könyvelőkhöz képest az 1960. évi 21,9 százalékról 10,6 százalékra csökkent.

A képesítéssel rendelkező elnökök számának növekedése nem volt arányban a közös vagyon növekedésével. 1960-ban a termelőszövetkezeti elnökök 48,4 százaléka nem rendelkezett mezőgazdasági képesítéssel, 1962-ben pedig az elnökök 53,8 százalékának nem volt képesítése.

Még ennél is kedvezőtlenebbül alakult a képesítéssel nem rendelkezők aránya a brigádvezetők között. 1960-ban a brigádvezetők 65,3 százalékának nem volt képesítése, 1962-ben viszont a brigádvezetők 74,7 százaléka nem rendelkezett képesítéssel. Az említett arány értékelésénél azonban nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a kedvezőtlen eltolódást a brigádvezetők számának ugrásszerű — több mint ötszörösére történt — növekedése okozta, továbbá hogy a termelőszövetkezetek tömeges szervezésének utolsó évében, 1961-ben a szakképzettség nélküli brigádvezetők aránya 80 százalékra nőtt, s ehhez képest az 1962. évi 74,7 százalékos arány már javulást jelent.

Az eddigi összehasonlítás arra vonatkozik, hogy a termelőszövetkezetek tömeges szervezése milyen kihatással volt a szakképzett és a képesítéssel nem rendelkező termelőszövetkezeti vezetők arányának az alakulására. De nem jelenti azt, hogy a nagyüzemi gazdaságok irányításánál csupán a szoros értelemben vett mezőgazdasági szakképzettségnek lenne jelentősége.

¹⁵ A termelőszövetkezetek közösen művelt földterülete igen változatos kiterjedésű. A legkisebb termelőszövetkezet 657 kat. holdon, a legnagyobb 4117 kat. hold közös területen folytat gazdálkodást. Ez alól kivétel az a 25 termelőszövetkezeti csoport, amelyekről már említést tettünk. Ezek egy kivételével 10–50 holdon végzik közösen a munkát. A kisebb területen gazdálkodó termelőszövetkezeti csoportok mellett 1962. január 1-én a járásban 54 olyan termelőszövetkezeti gazdaság volt, amelyek a paraszti gazdaságoknál jóval nagyobb területen gazdálkodtak.

A vezetők szakképzettsége 1960. január 1-én

Megnevezés	Egyetemi főiskolai	2. éves mg. akadémiai	Középtis- kolai	Elnök- képző	Brigád- vezetői	Egyéb mező- gazd. szak	Könyvelői	Képesítéssel nem rendel- kezők	Összesen fő
	képesítéssel			tanfolyammal					
Elnökök	—	3	1	8	1	4	—	16	33
Mezőgazdászok	6	3	7	—	—	3	—	—	19
Brigádvezetők	—	—	1	1	12	3	—	32	49
Könyvelők	2	—	11	—	—	—	19	9	41

1961. január 1-én

Elnökök	2	1	2	17	1	2	—	27	58
Mezőgazdászok	10	7	18	1	—	6	—	1	43
Brigádvezetők	—	—	1	2	11	11	—	100	125
Könyvelők	7	1	28	1	—	1	31	13	82

1962. január 1-én

Elnökök	4	2	4	16	—	10	—	42	78
Mezőgazdászok	14	7	41	—	1	16	1	3	83
Brigádvezetők	—	—	4	1	27	35	1	200	268
Könyvelők	12	—	47	—	—	—	84	17	160

Az utóbbi évek tapasztalatai alapján is megállapítható, hogy a termelőszövetkezetekben jobb eredmények csak magasabb színvonalú, hatékonyabb vezetés mellett szülehetnek. A jó vezetésnek a szaktudás egyik elengedhetetlen feltétele. A vezetőnek azonban ezenkívül tudnia kell szervezni s tudnia kell sok figyelemmel, tapintattal és türelemmel bánni az emberekkel is. Végül, de nem utolsósorban az eredményes vezetéshez elvi szilárdság, biztos politikai ítélőképesség is szükséges.

Hogy a magasabb szintű vezetés feltételei közül a felmérés során csak a vezetők iskolai végzettségének a különböző tanfolyamokon szerzett képesítésének vizsgálatára térünk ki, annak oka egyrészt az, hogy az ezekre vonatkozó adatok a leginkább alkalmasak a statisztikai felmérésre, másrészt pedig az, hogy a hanyag kezelés megítélésénél az elmélettel egyezően kialakult bírói gyakorlat is ezeknek tulajdonít a felelősségrevonás szempontjából ügyszóba jelentőséget.¹⁶

Természetesen tudatában vagyunk annak is, hogy a mezőgazdaság szocialista átszervezésének szakaszában a megfelelő mezőgazdasági szakképzettség általános biztosítása bizonyos időt vesz igénybe. Mégis indokoltnak mutatkozik annak a vizsgálata, hogy a szövetkezetek tömeges szervezése után a vezetők képzése mennyiben befolyásolhatta a közös vagyon megóvását, a szövetkezetek erősítését.

1962. elején a járásban 42 termelőszövetkezet élén olyan elnök állt, aki nem rendelkezett képesítéssel. A számok mögött ez esetben olyan emberek állnak, akik élvezik a termelőszövetkezeti tagok bizalmát, és akiket a termelőszövetkezetek fejlődéséért, a közös vagyon megvédéséért is felelős állami vezetők jóváhagyásával bíztak meg a termelőszövetkezetek vezetésével. Ezek a vezetők politikai képzettségük és a közös gazdálkodás megszervezésére, irányítására való rátermettségük folytán emelkedtek ki a nemrég még egyéni gazdálkodók sorából, vagy kerültek át más munkaterületről fontos munkakörökbe anélkül, hogy előzőleg a feladatok ellátásához szükséges szakképzettséget megszerezték volna. A fejlődés azonban velük kapcsolatban is megköveteli, hogy az eredményesebb gazdálkodás, valamint a termelőszövetkezeti vagyon védelmének hatékonyabbá tétele érdekében sürgős intézkedések történjenek a szakmai képzés megemelésére.

Ami egyébként a képzettség kérdését illeti, az sem közömbös, hogy a vezetők egy adott munkakörben milyen képzettséggel rendelkeznek. Magától értetődik ugyanis, hogy a feladatok ellátása nem akármilyen, hanem a besztásnak megfelelő szakképzettséget igényel. Folytassuk tehát vizsgálódásainkat ebben az irányban.

A képesítéssel egyáltalán nem rendelkező elnökök mellett a szakképzettség értékelésénél nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy akik nem mezőgazdasági jellegű középiskolát végeztek, illetőleg akik az elnökképzőnél alacsonyabb szintű mezőgazdasági tanfolyamokon igyekeztek a szükséges ismereteket elsajátítani, nem tudtak megfelelő képesítést szerezni a nagyüzemi

¹⁶ A társadalmi tulajdon hanyag kezelésében nem bűnös az, akinél a mulasztások a feltétlenül szükséges szakképzettségnek, valamint a felettes szervek támogatásának teljes hiányára vezethetők vissza (BH. 1024.). — Valamely mulasztásból álló hanyagságról és büntetőjogi értékelés alá vonásáról csak akkor lehet szó, ha az elkövető tudja — vagy terhére róhatóan önhibájából nem tudja, — hogy mi a helyes eljárás, ennek ellenére hanyagságból, felületességből másként jár el, és ezáltal a társadalmi vagyonban kárt okoz. (BH. 3076.)

gazdálkodás vezetéséhez. Ha az elnökök szakképzettségének a megítélésénél általános mértékül azt fogadjuk el, hogy az egyetem, főiskola vagy mezőgazdasági akadémia, avagy mezőgazdasági technikum, illetve az elnökképző tanfolyam nyújt olyan szakmai képesítést, amely megfelel a termelészövetkezetek igen sokrétű, nagy körültekintést igénylő vezetésének, akkor azt kell megállapítani, hogy 1962. év elején a termelészövetkezeti elnököknek legfeljebb egyharmada rendelkezett ilyen képesítéssel.

Lényegében hasonló követelményeket kell támasztani a mezőgazdasági szakmai képzettség megítélésénél a mezőgazdászokkal szemben is, mivel a termelés irányításában az elnökök mellett a mezőgazdászoknak is jelentős szerepük van. Feltéve, hogy a középiskolai végzettséggel rendelkező mezőgazdászok mezőgazdasági technikumot (szakiskolát) végeztek, úgy a megfelelő szakképzettségű mezőgazdászok aránya 75 százalék. Itt azonban hangsúlyoznunk kell, hogy a nem mezőgazdasági jellegű középiskolai végzettség csupán az általános műveltség megszerzését jelenti, de a termeléssel járó feladatok ellátásához szükséges szakmai ismeretek szempontjából nem bír szükségképpen jelentőséggel. A mezőgazdászok képesítésén kívül az eredményesebb gazdálkodáshoz az is szükséges, hogy elegendő számban álljanak rendelkezésre. Tételezzük fel, hogy a termelészövetkezeti csoportokban, amelyek a vizsgált időben általában csak 10—50 holdon folytattak közös gazdálkodást, nem volt feltétlenül szükség mezőgazdászra. Eszerint a 83 mezőgazdász a fennmaradó 54 termelészövetkezeti gazdaságban állt rendelkezésre. Nincs pontos adatunk arra vonatkozóan, hogy a mezőgazdászok milyen arányban dolgoztak a növénytermelésben, az állattenyésztésben, vagy a szőlő és gyümölcsstermesztés területén, de a termelészövetkezeti gazdaságok korábban már ismertetett területéhez és állatállományához viszonyítva a termelészövetkezeti vagyonszakoszerű kezelése és a gyümölcsözőbb gazdálkodás érdekében a mezőgazdászok számát sem tekinthetjük kielégítőnek.

A termelés és az állattenyésztés szervezését, irányítását a termelészövetkezetekben — alacsonyabb szinten — a brigádvezetők végzik. A brigádvezetők határozzák meg a közelebbi feladatokat és ellenőrzik azok végrehajtását. A brigádvezetők kötelessége a brigád tagjai munkájának irányításán és ellenőrzésén felül az egyéni teljesítmények, valamint az értük járó munkaegységek feljegyzése és áttekinthető, folyamatos nyilvántartása.

A feladatok ellátásában a brigádvezetőket a munkacsapatvezetők támogatják.

A munka ilyen szervezése mellett a brigádvezető munkaköre az ipari munka szervezéséhez hasonlítva leginkább a művezetői munkakörnek felel meg. Ennélfogva a brigádvezetők képesítésének a közös gazdaság vagyonának kezelésére és megvédésére is számot tevő kihatása van. Szükséges tehát rámutatni arra is, hogy a brigádvezetők szakmai felkészültségüknél fogva mennyire tudták segíteni az eredményes gazdálkodást, a szövetkezeti vagyon védelmét. A brigádvezetők túlnyomó többsége a volt egyéni gazdák közül került ki, akik a saját maguk kis gazdaságában végeztek ugyan bizonyos mérvű irányító munkát, ez azonban legtöbbször csupán a családtagok közötti feladatok megosztását és néhány ember munkájának ellenőrzését jelentette. Ezen túlmenően legfeljebb a nagyobb mezőgazdasági munkák idején a napszámosok munkaidejének feljegyzése és a munkabérük kifizetése jelentett olyan felada-

tot, ami hasonlít a brigádvezetőknek a munkateljesítmények feljegyzésével és nyilvántartásával kapcsolatos kötelességéhez.

Általában olyan becsületes, a kisebb területen viszonylag jó eredményeket elért emberek kerültek a szövetkezetekben brigádvezetői beosztásba, akik erre vonatkozóan túlnyomó többségükben 1962 elején képesítéssel még nem rendelkeztek, s akik egyébként is csak a termelőszövetkezetekben ismerkedtek meg a nagyüzemi gazdálkodás problémáival, a nagyobb területen a jóval több emberrel, a sok esetben gépekkel történő munka végzésének a megszervezésével, ellenőrzésével és nyilvántartásával.

A beosztásnak megfelelő szakmai felkészültség mértékét tekintve itt az elnökképző és a brigádvezetőképző tanfolyam elvégzése jelentheti a feladatok ellátásához szükséges szakképzettséget. Az egyéb mezőgazdasági szaktanfolyamokat végzők képesítése véleményünk szerint nem éri el a brigádvezetői munkakörhöz szükséges mértéket.

A brigádvezetők szakképzettségének ilyen értékelése mellett a középiskolai végzettséget is számításba véve a brigádvezetőknek 12 százaléka rendelkezett a munkájához kielégítő szakképzettséggel.

A könyvelők viszonylatában a főiskolát végzettek kb 8 százalékat, a középiskolai végzettséggel rendelkezők pedig 29 százalékat teszik ki az összlet-számnak. Következésképpen a 10,6 százalék bárminő képesítés nélküli könyvelőn kívül a fennmaradó 52,4 százalékat kitevő képesítéssel rendelkező könyvelő is csak az általános iskolát végezte el. Ebből adódik az, hogy a termelőszövetkezetek többségében a számvitel helyzete nem kielégítő. A főkönyvelőknek nagy része csak a rovatos könyveléshez ért, a kettős könyvelésben még nincs gyakorlatuk.

A vezetők szakképzettségére vonatkozó adatok értékelése alapján megállapítható, hogy a szövetkezetek tömeges szervezésének a befejezése után a termelőszövetkezeti vezetők túlnyomó része nem rendelkezett a beosztásához szükséges szakképzettséggel. Ennek a körülménynek a káros hatása természetesen a termelőszövetkezetek vagyona ellen irányuló cselekmények felismerésében, a tett intézkedések megválasztásában is megmutatkozik.

A termelőszövetkezetek megszilárdítását a 116 kihelyezett, illetőleg jövedelemkiegészítésben részesült vezető és szakember számos helyen elősegítette. Egy részük azonban hiányos képzettségénél fogva nem tudott kielégítő eredményt felmutatni a termelőszövetkezetek gazdasági megerősítésében, ezért a felsőbb szervek visszahívták őket. Az ebből eredő fluktuáció, továbbá az, hogy a kihelyezett szakemberek közül sokan csak átmeneti munkahelynek tekintik a termelőszövetkezeteket, a már említett hiányosságok mellett ugyancsak károsan befolyásolták a közös vagyon védelmét.

II.

A) A termelőszövetkezeti vagyon védelmét és gyarapítását a szövetkezetek saját maguk is kötelesek biztosítani. Erre tekintettel a károsító cselekmények miatti felelősségrevonás viszonylatában először is azt tettük vizsgálat tárgyává, hogy a termelőszövetkezetek a fegyelmi eljárások során hozott határozataikkal mennyiben segítették elő a közös vagyon hűtlen és hanyag kezelésének megelőzését, illetve az ilyen magatartások megszüntetését.

A kérdés vizsgálatát az is indokolta, hogy csak így nyerhettünk képet a fegyelmi eljárás tárgyát képező cselekményekről és ezzel nyílt lehetőség annak

megállapítására is, hogyan határolták el a fegyelmi ügyeket a büntetőeljárásra tartozó cselekményektől.

Az adatgyűjtés során nem tértünk ki a fegyelmi eljárás szabályszerűségének vizsgálatára, csupán a fegyelmi eljárások alapját képező cselekményeket vizsgáltuk, s ezeken belül is elsősorban a hűtlen és hanyag kezelés miatt indult ügyeket tartottuk szem előtt.

Meg kell jegyeznünk, hogy a fegyelmi úton elbírált ügyekről megközelítőleg sem sikerült olyan hű képet kapni, mint a bűnügyekről. Ebben több körülmény is közrejátszott. Először is a fegyelmileg elbírált cselekményekről sok esetben nem készítettek írásbeli anyagot, továbbá nem minden termelőszövetkezetben találhatók fel az 1960. és 1961-es években elbírált fegyelmi ügyekre vonatkozó vezetőségi ülésekről és közgyűlésekről készült jegyzőkönyvek. Ezek több esetben a termelőszövetkezetek egyesülésekor, vagy már azt megelőzően elvesztek. Végül, de nem utolsósorban előfordultak olyan esetek is, hogy a fegyelmi eljárás alapját képező cselekmények szerepelnek a vezetőségi ülésekről és közgyűlésekről készített jegyzőkönyvekben, de az így rögzített tényeket nem követte a fegyelmi eljárás megindítása.

A most említett körülmények megnehezítették a fegyelmi eljárások tárgyát képező hűtlen és hanyag kezelésekre pontos felmérését, de nem tették lehetetlenné a termelőszövetkezetek által a közös vagyon védelmére tett intézkedések értékelését.

A vizsgált időszakra vonatkozó vezetőségi ülési, közgyűlési és egyéb jegyzőkönyveknek a fegyelmi eljárásokra vonatkozó adatai szerint a fegyelmi eljárások száma és az eljárások alapját képező cselekmények — a tárgyalt időszakban — a következőképpen alakultak:

A cselekmény megnevezése	1960	1961	1962
Lopás	—	1	15
Sikkasztás	—	—	2
Csalás	—	1	—
Rongálás	—	5	8
Hűtlen kezelés	—	1	1
Hanyag kezelés	—	2	7
Összesen:	—	10	33

A táblázat adataival kapcsolatban megjegyezzük, hogy az egyes cselekmények megítélésénél azt vettük figyelembe, hogy — a sokszor csak néhány mondatból álló — tényállás alapján a cselekmények büntetőeljárás esetén hogyan minősülnének. Ezt a megoldást azért választottuk, mert lehetőséget ad a büntetőeljárások során elbírált magatartásokkal történő összehasonlításra azért, hogy igazodik a később ismertetésre kerülő táblázatokban feltüntetett büntetési kategóriákhoz.

A büntettekre vonatkozó táblázatoktól ez a táblázat csak annyiban tér el, hogy itt a rongálásokról együtt szerepelnek a szándékos és gondatlan rongálásokra vonatkozó adatok. A termelőszövetkezetektől bekért jegyzőkönyvekben szereplő igen hiányos ténymegállapítások ugyanis nem jelentettek elfogadható

alapot a szándékos és gondatlan rongálás elhatárolására, sőt bizonyos esetekben a hanyag kezeléstől való megkülönböztetésre sem. Ezért a táblázatban hanyag kezelésként csak azokat az ügyeket tüntettük fel, amelyeknél a hanyag kezelési jelleg kétséget kizáróan megállapítható volt.

A táblázat szerint a közös vagyon hűtlen kezelése miatt indult eljárások száma a fegyelmi eljárásban elbírált többi cselekményhez képest igen alacsony.

Az adatgyűjtés során átvizsgált iratok alapján az a megállapításunk, hogy a táblázatban feltüntetett számok — nemcsak a hűtlen kezeléssel kapcsolatban, hanem általában — csupán arról tájékoztatnak hogy hány cselekmény miatt történt fegyelmi felelősségrevonás, nem pedig arról, hogy hány cselekményt követtek el.

Hogy ez a következtetésünk milyen alappal bír, annak illusztrálására szolgáljanak a következő esetek:

A ruzsai Győztes Termelőszövetkezet 1962. szeptember 12-én tartott közgyűlésén az elnökhelyettes és a párttitkár is elmondta, hogy már egy év óta hangsúlyozzák, hogy a fogatosok csak akkor mehetnek el fuvarba, ha az irodán erre engedélyt kapnak. Mégis előfordul, hogy a fogatosok anélkül, hogy engedélyt kértek volna, igénybe vették a termelőszövetkezet fogatát, és saját részükre vidékre fuvarozták. A fuvarozások nyilvántartására használt füzetbe a megtörtént fuvarozások nincsenek feljegyezve. Az elnökhelyettes és a párttitkár javasolta, hogy a termelőszövetkezet vezetősége és az ellenőrző bizottság hozzon olyan határozatot, hogy aki engedély nélkül veszi igénybe a termelőszövetkezet fogatát, az ellen fegyelmi eljárást indítanak. Az adatgyűjtésünk időpontjáig fegyelmi felelősségrevonás továbbra sem történt.

A sövényházi Piros Rózsa Termelőszövetkezet 1962. december 13-i vezetőségi ülésén az egyik vezetőségi tag kifogásolta, hogy a traktorvezető engedély nélkül fuvarozik a saját részére és másoknak is. A felvett jegyzőkönyvből azonban az tűnik ki, hogy ezzel kapcsolatban semmi intézkedés nem történt.

A pusztaszeri Kossuth Termelőszövetkezet 1962. július 25-én tartott igazgatósági ülésén az állattenyésztési brigádvezető elmondta, hogy a sertéseket az állatgondozók nem legeltették rendszeresen. Ez esetben a brigádvezető „felkérte” az állatgondozókat, hogy a sertések legeltetését rendszeresen végezzék.

A balástyai Rákóczi Termelőszövetkezetben a gyümölcsösök és a szőlők a tagok kezelésében vannak 60 százalékos részes művelésre. A termést felbecsülték, de a 40 százalék beszállítására, illetőleg az ellenérték befizetésére semmiféle biztosíték nincs. A tagok szállítójegy s minden ellenőrzés nélkül vitték az árut a különböző piacokra. A járási tanács mezőgazdasági osztálya által végzett ellenőrzés alkalmával a tagok által piacra vitt terményekre vonatkozóan egyetlenegy szállítási engedélyt sem találtak. Eszerint teljes egészében a tagokra volt bízva, hogy mit fizetnek be a termelőszövetkezet pénztárába az általuk értékesített szőlő és gyümölcs árából.

Ugyanebben a termelőszövetkezetben a juhok alatt nem volt szalma, mivel a múlt évi szalmát eladták azzal, hogy az kimaradt és felesleges.

Ez az indoklás azonban már csak azért sem lehetett helytálló, mivel a termelőszövetkezet teljesen homokos talajon gazdálkodik, ezért a szalmára a szőlő és gyümölcsstelepitésekhez igen nagy szüksége van.

Az ellenőrzés azt is megállapította, hogy a meddő kocák hosszabb idő óta a fiasztatóban vannak annak ellenére, hogy azokat hizóba kellett volna állítani és hizott állapotban az Állatforgalmi Vállalatnak eladni.

Ezek a hiányosságok a Rákóczi Termelőszövetkezetben nemcsak az elnök magatartásával, hanem a tagságnak a közös vagyonhoz való viszonyával is kapcsolatosak, mivel a tagság közgyűlésen úgy foglalt állást, hogy az elnök az itt csak részben ismertetett hűtlen és hanyag kezelések ellenére továbbra is maradjon elnöke a szövetkezetnek.

Az ilyen esetek alapján természetesen nem lehet általánosítani és azt állítani, hogy a termelőszövetkezetek a maguk területén nem tesznek intézkedéseket a közös vagyon védelmére. A jobban gazdálkodó termelőszövetkezetekben ugyanis több példát találtunk arra, hogy a termelőszövetkezet vezetősége és a tagok határozottan kiállnak a visszaélések felszámolása érdekében.

A röszei Petőfi Termelőszövetkezet vezetősége 1962. augusztus 31-én szóbeli megrovásban részesítette az egyik brigádvezetőt, mert nem ellenőrizte a paprikaföldön a munkák időben történő elvégzését és ez is közrejátszott abban, hogy 5 hold fűszerpaprika legazosodott. Egyszersmind a vezetőség a munkák elhanyagolásáért közvetlenül felelős munkacsoportvezető ellen fegyelmi eljárást rendelt el.

1962. június 12-én a tápéi Tiszatáj Termelőszövetkezet vezetősége fegyelmileg elbocsátotta és az okozott kár megtérítésére kötelezte az egyik traktorvezetőt, akinek hanyagsága következtében a gép megrongálódott.

A tiszaszigeti Búzakalász Termelőszövetkezet tagsága az 1962. július 6-án tartott közgyűlésén hozott határozatával többek között a közös vagyon hűtlen és hanyag kezelése miatt vezetői tisztségéből elmozdította a termelőszövetkezet elnökét.

B) A bűnügyi helyzet felmérését nagyban megnehezítette az a körülmény, hogy a bírósági és ügyészségi statisztikában a termelőszövetkezetek vagyona elleni bűncselekmények nem külön, hanem az egyéb társadalmi tulajdon sérelmére elkövetett bűntettekkel együtt szerepelnek. Ezért az adatgyűjtést közvetlenül a bírósági, illetve ügyészségi lajstromok alapján felkutatott iratokból kellett végezni.

A bűnügyi helyzet ismertetésénél nem szorítkozunk csupán a hűtlen és hanyag kezeléssel kapcsolatos bűncselekmények ismertetésére, mivel ez esetben nem látnánk összefüggésükben a termelőszövetkezeti vagyon elleni összes támadásokat. Másrészt a hűtlen kezelés és a hanyag kezelés más bűncselekményektől való elhatárolásánál jelentkező nehézségek és a sokszor nem egységes minősítési gyakorlat miatt kriminológiailag indokolt a termelőszövetkezeti vagyon sérelmére elkövetett egyéb bűncselekményekre is kitérni.

Az adatgyűjtés már ismertetett módjára tekintettel, de a bírósági és ügyészségi intézkedések eltérő jellegét is szem előtt tartva, évenkénti bontásban külön ismertetjük a termelőszövetkezetek sérelmére elkövetett összes bűncselekmények miatt indított büntetőeljárások adatait.

A termelőszövetkezeti vagyon elleni bűnügyek büntetési kategóriák szerinti megoszlása:

Az ügyészségen befejezett ügyekként csak azok vannak feltüntetve, amelyekben a nyomozást a Bp. 5. § (1) bekezdés és a 133. § (1) bekezdés, illetve a Be. 160. § (1) bekezdés értelmében megszüntették. A táblázatban tehát nem szerepelnek a nyomozás megtagadások, továbbá azok az ügyek, amelyekben

1960. évben:

A büntett megnevezése	Az ügyészségen befejezett ügyek	Bírósági eljárás alá vont ügyek
Lopás	84,6 ^o / _o	85,8 ^o / _o
Sikkasztás	7,7 ^o / _o	—
Gondatlan rongálás	7,7 ^o / _o	7,1 ^o / _o
Hanyag kezelés	—	7,1 ^o / _o
Összesen:	100,0 ^o / _o	100,0 ^o / _o

1961. évben:

Lopás	65,5 ^o / _o	59,3 ^o / _o
Sikkasztás	9,2 ^o / _o	14,8 ^o / _o
Csalás	5,7 ^o / _o	3,7 ^o / _o
Szándékos rongálás	1,2 ^o / _o	1,8 ^o / _o
Gondatlan rongálás	11,5 ^o / _o	9,3 ^o / _o
Hanyag kezelés	4,6 ^o / _o	11,1 ^o / _o
Hűtlen kezelés	2,3 ^o / _o	—
Összesen:	100,0 ^o / _o	100,0 ^o / _o

1962. évben:

Lopás	53,7 ^o / _o	39,2 ^o / _o
Sikkasztás	7,4 ^o / _o	15,7 ^o / _o
Csalás	1,8 ^o / _o	7,8 ^o / _o
Jogtalan elsajátítás	—	2,0 ^o / _o
Gondatlan rongálás	9,3 ^o / _o	17,6 ^o / _o
Hanyag kezelés	26,0 ^o / _o	11,8 ^o / _o
Hűtlen kezelés	1,8 ^o / _o	5,9 ^o / _o
Összesen:	100,0 ^o / _o	100,0 ^o / _o

vádemelés történt. A bírósághoz vádemeléssel átkerült ügyek bírósági eljárás alá vont ügyekként kerültek be a táblázatba.

A nyomozás megtagadások száma a következőképpen alakult:

1960	1961	1962
2	4	5

A Bp. 90. § illetve a Be. 104. és 105. § rendelkezéseire figyelemmel a nyomozás megtagadásával befejezett ügyek részletesebb ismertetésére nem térünk ki. Az ilyen ügyekben ugyanis a nyomozás megtagadására általában bűncselekmény hiánya miatt került sor, így a bűnügyi helyzet értékelésénél mellőzhettük őket.

A táblázatból kitűnik, hogy a mezőgazdaság szocialista átszervezésével járó gazdasági és társadalmi változás kihatása a termelészövetkezeti vagyron elleni bűncselekmények alakulására egyrészt a büntettek számszerű növekedésében, másrészt pedig a bűncselekmények megoszlásában és újabb büntetési kategóriák jelentkezésében mutatkozott meg.

A statisztikai adatokból megállapítható, hogy a termelészövetkezetek tö-

meges szervezése idején a lopások száma átmenetileg lényegesen emelkedett. A szervezés kezdeti szakaszában a szegedi járás területén is tömegesen jelentkeztek az előfák engedély nélküli kivágásával a szövetkezeti vagyon sérelmére elkövetett lopások.

A szervezés előrehaladása, a termelőszövetkezetek megszilárdulása következtében csökkent a lopások száma, azonban különösen az újonnan alakult termelőszövetkezetekben meglévő vezetési és szervezési hiányosságok a közös vagyon sérelmére elkövetett hűtlen és hanyag kezelések számának a növekedését eredményezték.

A termelőszövetkezeti vagyon elleni felderített bűncselekmények száma az 1960. évi helyzethez képest 1961-ben 422 százalékkal emelkedett. Ez az ug-rásszerű emelkedés egyaránt megmutatkozott a fosztogatási jellegű cselekményeknél és a vagyon kezelésével kapcsolatos bűntetteknel. A bűncselekmények ilyen alakulása szorosan összefügg a termelőszövetkezetek tömeges szervezésével, amikor a nagyszámú kialakulásban levő, gazdaságilag még szervezetlen szövetkezetekben elég sok lehetőség volt a közös vagyon elleni támadásra.

A bűnügyek számának ilyen arányú növekedése mellett azonban figyelembe kell venni azt is, hogy ez időben a termelőszövetkezetek tagsága 555 százalékkal, a földterület 392 százalékkal, az állatállomány pedig 1196 százalékkal növekedett.

1962. évben a termelőszövetkezetek számszerű fejlődésében nem volt változás, a bűnügyek száma 1961-hez képest mégis jelentősen csökkent. Más kérdés, hogy az 1960. évi helyzethez viszonyítva az emelkedés még mindig 288 százalékot tesz ki.

Az, hogy a szövetkezetek számszerű fejlesztésének befejezése után 1962-ben a termelőszövetkezetek sérelmére elkövetett cselekmények miatt keletkezett bűnügyek száma 1961. évhez képest már 25 százalékkal csökkent, nyilvánvalóan összefüggésben van a termelőszövetkezetek megszilárdítására, a szövetkezeti gazdálkodás megszervezésére, a közös vagyon megóvására tett különböző intézkedésekkel. Emellett azonban kapcsolatban van a termelőszövetkezeti vagyon sérelmére elkövetett cselekmények differenciáltabb elbírálásával is. Ugyanis míg az 1960. évre vonatkozóan nem sikerült megtalálni olyan fegyelmi eljárást, ami a közös vagyon elleni cselekmények miatt indult, 1961-ben már 10 ilyen fegyelmi eljárás volt, 1962-ben pedig a vonatkozó fegyelmi ügyek száma 33-ra nőtt. A termelőszövetkezeti vagyon elleni bűncselekmények miatt indított bűnügyek számának csökkenése tehát nem értékelhető kizárólag a közös vagyon védelmére, a termelőszövetkezetek megszilárdítására tett intézkedések eredményének, mivel ebben jelentős szerepe van a cselekmények differenciáltabb elbírálásának is.

Amennyiben a szövetkezeti vagyon sérelmére elkövetett cselekmények folytán indult valamennyi, tehát fegyelmi ügyészégi és bírósági eljárások számát összegezzük, azok együttes száma 1961-ben 151, míg 1962-ben 138 volt. E szerint a termelőszövetkezetek megszilárdulására visszavezethető csökkenés aránya kb. 9 százalék.

Az ismertetett csökkenő tendencia egyébként csak a folyamatba tett eljárások egészére vonatkozik, de eltérő képet kapunk, ha a hűtlen és hanyag kezelésre fordítjuk figyelmünket. A termelőszövetkezeti vagyon hűtlen és hanyag kezelése miatt indult bűnügyek száma ugyanis fokozatosan emelkedett.

1960. évben hűtlen kezelés folytán nem indult büntetőeljárás, és fegyelmi ügy sem volt folyamatban. 1961-ben a közös vagyon hűtlen kezelése miatt két esetben indult büntető eljárás, ami az összes — ügyészségen és bíróságon befejezett — ügyek 1,4 százalékának felel meg. Ebben az évben fegyelmi úton egyetlen hűtlen kezelésnek minősülő cselekményt bíráltak el. 1962-ben fegyelmi úton elintézett hűtlen kezelés szintén csak egy akadt, a vonatkozó bűnügyek száma azonban megkétszereződött, s az összes bűnügyeknek immár 3,8 százalékát tette ki. A hűtlen kezelésnek minősülő cselekmények száma tehát a szövetkezeti vagyon sérelmére elkövetett fosztogató jellegű cselekményektől eltérően emelkedett. Még inkább ez állapítható meg a hanyag kezeléssel kapcsolatban.

Hanyag kezelés miatt 1960-ban egy, 1961-ben tíz, 1962-ben pedig 20 esetben indult büntető eljárás, ami az összes bűnügyeknek 1960-ban még csak 3,7 százalékát, 1961-ben — az összes bűnügyek számának 422 százalékos emelkedése mellett is — 7 százalékát, 1962-ben pedig már 19 százalékát teszi ki.

A hanyag kezelést képező magatartások miatt elrendelt fegyelmi ügyek részesedési arányának a növekedése még ennél is nagyobb volt, s a közös tulajdon károsításával kapcsolatos összes fegyelmi eljárások számához képest a részesedési aránya 1961-ben 20 százalékot, 1962-ben pedig — a fegyelmi eljárások 230 százalékos emelkedése mellett is — 21 százalékot tett ki.

A szövetkezeti vagyon hűtlen és hanyag kezelésére vonatkozó adataink egyébként nem érzékeltetik teljes egészében ezeknek a cselekményeknek a közös vagyon elleni egyéb cselekményekhez viszonyított arányát, mivel a hűtlen és hanyag kezelés vonatkozásában sokkal nagyobb a latens bűnözés, mint az egyéb bűnös magatartásoknál.

A felmérés során nem találtunk olyan esetet, amikor például lopás miatt elmulasztották volna a fegyelmi vagy büntető eljárás megindítását. Ezzel szemben aránylag sok olyan hűtlen kezelésre utaló írásban rögzített tényt ismertünk meg, amelyek legalábbis fegyelmi eljárás alapjául szolgálhattak volna. A hanyag kezelés viszonylatában ugyan kevesebb az írásbeli anyag, ennek oka az, hogy a hanyag kezelésnek minősülő magatartást vagy nem ismerik fel, vagy nem értékelik olyan súlylyal, hogy miatta eljárást indítsanak.

A termelőszövetkezeteknek a közös vagyon megóvására irányuló intézkedéseiből az tűnik ki, hogy igen sok szövetkezetben az a téves felfogás van még köztudatban, hogy a közös vagyont csak a lopással, sikkasztással, csalással és rongálással szemben kell védeni. Az ilyen cselekmények elkövetőit egyes esetekben még a jogszabályokban előírtaknál is szigorúbban vonják felelősségre, mint például a kübekházi Sarló-Kalapács Termelőszövetkezetben, ahol az egyik állatgondozó az állatok takarmányozására kiadott darából 7 kg-ot eltulajdonított, és ezért a vezetőség fegyelmi büntetésként 14 munkaegység levonást alkalmazott azzal az indokolással, hogy „a lopás megakadályozására szigorú intézkedéseket kell tenni.”¹⁷

¹⁷ A túlzott mértékű fegyelmi büntetés alkalmazása arra is rámutat, hogy a fegyelmi eljárások lefolytatására az esetek nagy részében az eljárás szabályainak ismerete nélkül került sor. A mezőgazdasági termelőszövetkezetek fegyelmi szabályzatának kiadásáról szóló 17/1960. (VII. 27.) FM. sz. rendelet mellékleteként kiadott fegyelmi szabályzat 19. pont c) alpontja szerint a munkaegység levonás mértéke esetenként legfeljebb 5 munkaegységig terjedhet, tehát a 14 munkaegység levonása súlyosabb megítélés alá eső cselekmény elkövetőjével szemben sem felelt volna meg a fegyelmi eljárás szabályainak.

Abból, hogy jelenleg még igen sok termelőszövetkezetben csak az imént jelzett bűncselekményeket sorolják a szövetkezeti vagyon elleni magatartások közé, okszerűen következik, hogy kárnak is csak azt tekintik, amit az ilyen cselekmények idéznek elő. A valóság viszont az, hogy a lopás, sikkasztás stb. folytán keletkezett károknál összecszerűségükben általában sokkal jelentősebbek azok a károk, amelyek a felelőtlen gazdálkodás következtében állnak elő.

Ebből a szempontból érdemes néhány esetet ismertetni:

A rözskei Kossuth Termelőszövetkezetben 1962. telén a borfejtés után az egyik hordóból az alsó dugó kiesett, és 650 liter bor elfolyt. A borfejtést végző 4 szövetkezeti tagot a vezetőség csak a községi tanács elnökének írásbeli felhívása után vonta feyelymi felelősségre. Ennek során feyelymi büntetésként 5—5 munkaegység levonást alkalmaztak, de a súlyos gondatlanság ellenére még részbeni kártérítésre sem kötelezték a tagokat.

A balástyai Rákóczi Termelőszövetkezetben az elnök hanyag magatartása miatt a vetéstervet nem teljesítették. A kisebb vetésterület ellenére is a kiültetett növények egy része a gatzól nem látszott.

Ugyancsak Balástyán a Szirtuszvirág Termelőszövetkezet mezőgazdászja nem gondoskodott az új telepítésű szőlő megmetszéséről és kapálásáról, ezért a fiatal szőlőt ellepte a gaz.

A két utóbbi esetben a termelőszövetkezetek saját hatáskörükben nem tettek intézkedést a kár megelőzésére, sőt a bekövetkezett kárért történő felelősségre vonásra sem.

C) A hűtlen és hanyag kezeléssel kárt okozó személyek cselekményeinek felderítését, az elkövetők felelősségrevonását megnehezíti az a körülmény, hogy még a vezetők sem értik meg minden szövetkezetben, hogy a közös vagyon, a rendelkezésre álló anyagok számbavétele, tervszerű elosztása és a felhasználás ellenőrzése a közös vagyon megóvásának egyik elengedhetetlen feltétele, s hogy a termelőszövetkezetek számvitelének és nyilvántartásainak pontosnak, megbízhatónak és könnyen áttekinthetőnek kellene lennie.

Igaz, hogy a járás területén eredmények mutatkoznak ezen a téren is, azonban a vizsgált anyagok alapján még mindig az állapítható meg, hogy a közös vagyon számbavétele és nyilvántartása több termelőszövetkezetben hiányos. Ennek oka nemcsak az, hogy a szövetkezetek egy részében megfelelő szakképzettség hiányában ezt a munkát képtelenek elvégezni, de sokan idegenkednek is a nyilvántartások vezetésétől, ezért elhanyagolják az ilyen munkát. Pl. a raktárkönyvekben egyes terménykészletek nyitása nem a zárszámadási leltár alapján történt; a raktáros készletnyilvántartókönyvet egyáltalán nem vezet, az anyagbevételezést nem tételesen, hanem összevontan végzik el; az állatszámadási lapokon és a takarmányozási naplóban feltüntetett állatlétszám nem egyezik, a raktári kartonokat, az állatnyilvántartókönyvet nem arra kötelezett személyek, hanem az anyagkönyvelő vezeti stb. Az is előfordul, hogy megfelelő mérleg hiányában a szállítójegyekre a termény mennyiségét becslés alapján jegyzik fel, és így kerül a termény a raktárba.

Az ilyen termelőszövetkezetekben a közös vagyon megkárosításának egyik leglényegesebb igen széles területre kiterjedő lehetőségét éppen a számviteli és bizonylati feyelyem hibái adják. A számviteli és nyilvántartási hibák megnehezítik a szövetkezet részéről történő amúgy is gyenge, sokszor nem is szívesen végzett ellenőrzést.

Gyakori hiba, hogy a termelőszövetkezetek tagjaiból választott ellenőrző bizottságok — leginkább szakképzettség hiánya miatt — nem képesek ellátni a közös vagyon kezelésének ellenőrzésével kapcsolatos feladataikat. Az ellenőrző bizottság munkája sok helyen legjobb esetben is a könnyebben észlelhető, az egyszerű parasztember szemével is észrevehető hibák, hiányosságok feltárására szorítkozik, ami a jelenlegi körülmények között nem becsülhető ugyan le, de nem is tekinthető kielégítőnek.

Ha a termelőszövetkezet belső ellenőrzése a közös vagyon hanyag, felelőtlen kezelését a vezetőség tudomására hozná, vagy arra az elnököt figyelmeztetné, ez is előrehaladást jelentene a szövetkezeti vagyon gyarapításához, és ezen keresztül a termelőszövetkezetek megerősítéséhez vezető úton.

Ezzel kapcsolatban már találhatók kezdeti, de a termelőszövetkezetek általi irányítását végző szervek részéről még támogatásra szoruló intézkedések.

Például: a ruzsai Aranykalász Termelőszövetkezet vezetősége 1962. március 19-i ülésén az ellenőrző bizottság jelentése alapján tárgyalta az egyik tag magatartását, aki a szövetkezeti földre kiadott árpavetőmagot a saját földjébe vetette el, és a nála elhelyezett szövetkezeti tulajdont képező malacokat eladta.

A balástyai Szirtuszvirág Termelőszövetkezetben az 1962. július 2-án tartott közgyűlésen ugyancsak az ellenőrző bizottság közölte a tagsággal, hogy 1600 szál ültetésre előkészített szőlővessző megszáradt és így használhatatlanná vált.

A termelőszövetkezetek belső ellenőrzésének hiányosságait a szövetkezetek vezetői és a tagok is sok esetben felvetik és a maguk módján keresik a megoldást, ez azonban gyakran csak formálisan történik.

A pusztaszeri Kossuth Termelőszövetkezetben köztudott, hogy az ellenőrző bizottság munkája nem kielégítő, de nem találnak megfelelő embereket ennek a feladatnak az elvégzésére. Az erre alkalmas tagok nem akarják vállalni ezt a megbízást. Ilyen körülmények között mindössze annyi történt, hogy 1962. július 25-én az igazgatósági ülésen hozott határozatban felkérték az ellenőrző bizottságot, hogy legalább havonta tartsa meg az üléseit.

A közös vagyon hűtlen és hanyag kezelésével kapcsolatos rejtett cselekmények elkövetését — a szövetkezeti vezetőknek az ilyen formális, sokszor nem is teljes egyetértés alapján meghozott intézkedésein kívül — nagymértékben elősegíti az, hogy a tagok jelentős részének a gondolkodásában a közös vagyonhoz való helyes viszony még nem tisztázódott annyira, hogy a háztáji és a termelőszövetkezeti vagyon gyarapításában és védelmében tevékenységüket a közös vagyon elsődleges érdeke szabná meg.

A fejlődés jelenlegi szakaszában a tagság jelentős része csak azt érzi igazán magáénak, csak azt óvja állhatatosan, ami a háztáji gazdaságában van, és helyenként egészen könnyelműen felelőtlenül bánik a közös vagyonnal. Sok esetben nem veszik figyelembe, hogy a szövetkezeti vagyonnal ők állnak olyan állandó és szoros kapcsolatban, hogy egyrészt legjobban ők védelmezhetők, másrészt pedig akaratlanul is ők tehetnek leginkább kárt benne. Ez a körülmény igen nagymértékben hozzájárul a közös vagyon megrövidítéséhez, mivel a tagok egy része igyekszik törvénytelen úton a termelőszövetkezet vagyonából minél nagyobb részt elvonni a maga hasznára, ugyanakkor a gondjaira bízott közös vagyonnal könnyelműen, felületesen bánik és ezzel komoly kárt okoz.

Mindezek arra mutatnak, hogy a termelőszövetkezeti vagyon ellen irányuló cselekmények közül különösen a hűtlen és hanyag kezelés viszonylatában számolni kell a latens károkozással, amely számos esetben még a bűnöző szervek figyelmét is elkerülheti.

A teljesség igénye nélkül, csupán a termelőszövetkezetek viszonyainak nyers felvázolásával bemutatott adatok, ha messzemenő elemzésre, a bűnözés okainak gyökeres vizsgálatára nem is elégségesek, arra azonban mindenképpen megfelelnek, hogy felhívják a figyelmet azokra a legfontosabb objektív és szubjektív körülményekre, amelyeket, — mint a szociológiai, kriminológiai módszer alkalmazásával nyert adalékokat — a különösen nagyfokú mérlegelest igénylő hűtlen és hanyag kezelés tételesjogi problematikájánál is számításba kell venni. A még nem eléggé fejlett szervezettel rendelkező, s a gazdálkodását tekintve még nem kiforrott mezőgazdasági termelőszövetkezetekben, ugyanis mind az objektív társadalomra veszélyesség, mind pedig a bűnösség kérdése sajátosan alakul. Hogy csak egy példát említsünk, a jelenlegi adottságok produkálhatnak olyan elháríthatatlan szükséghelyzeteket is, amelyek lehetetlenné teszik a gazdálkodás rendes szabályainak a betartását, és amelyekből a szövetkezet anyagi károsodás nélkül kijutni nem tud. Nyilvánvaló, hogy az ilyen kriminogén tényezők kiküszöböléséért a termelőszövetkezetek fejlesztése útján harcolni kell, másfelől, vagyis a büntetőjogi felelősség szempontjából viszont a szükséghelyzet, adott esetben az abban cselekvő javára szól.

III.

A) A társadalmi tulajdont megillető fokozott büntetőjogi védelem a szövetkezetek ingó és ingatlan vagyonán (kívül kiterjed a használatukban, kezelésükben vagy rendelkezésük alatt álló idegen vagyontárgyakra is.

A hűtlen kezelés *elkövetési tárgya* az elkövető kezelésére bízott idegen vagyon. Az idegen vagyon fogalmát illetően az a felfogás érvényesül, hogy az ingó vagy ingatlan dolgokon kívül ide tartoznak a vagyoni jellegű jogok is.

A hűtlen kezelés *elkövetési magatartására* nézve mind az elméletben, mind a gyakorlatban különféle nézetek találhatók. Így pl. egyesek a vagyoni károkozásra,¹⁸ mások viszont a visszaélésre¹⁹ utalnak e vonatkozásban. Mindezeketől lényegesen eltér az az álláspont, amely a megbízásból folyó kötelességességét tekinti a hűtlen kezelés elkövetési magatartásának.²⁰

Mielőtt a hűtlen kezelés lényegét érintő ebben a kérdésben állást foglalnánk, szükségesnek tartjuk vázlatosan ismertetni a hűtlen kezelés jogi termé-

¹⁸ Vö. *Angyal*: A magyar büntetőjog tankönyve. II. kötet. Budapest, 1915. 578. old.; *Finkey*: A magyar büntetőjog tankönyve, Budapest, 1914. 727 old.; továbbá a büntetőjog különös részének egyetemi jegyzete. (szerk.: *Kádár Miklós*), I. kötet, Budapest, 1959. 122. oldal.

¹⁹ Vö. BH 2293, továbbá Legfelsőbb Bíróság B. törv. I. 1331/1959., úgyszintén *Szalma László*: A társadalmi tulajdon hűtlen és hanyag kezelése. Rendőrségi Szemle 1958. évi 10. sz. 734. old., valamint a Büntetőjogi tankönyv II. (Különös része). B. M. Tanulmányi és Módszertani Osztálya, Budapest, 1959. 571. old. Érdekes viszont, hogy az utóbb említett rendőrségi tankönyv a személyek javai elleni hűtlen kezelés elkövetési magatartásának nem a visszaélést, hanem a károsítást tekinti. (Vö. i. m. 532. old.)

²⁰ Ezt a felfogást képviseli a büntetőjog különös részének legújabb egyetemi jegyzete, II. kötet II. füzet Budapest, 1962. 116. old.

szetével kapcsolatban kialakult egyes elméleteket. A visszaélés elmélete a kezelő vagy őrző részére törvényileg biztosított hatalommal való visszaélésre, a bizalomtörés elmélete a tettes és a sértett közti, akár jogi, akár tényleges alapon nyugvó bizalmi viszony megsértésére, s végül a jogi kötelezettség megsértésének az elmélete a köteleességszegésre helyezi a hangsúlyt.²¹

A Btk. 294. §-ában meghatározott tényállás szerint hűtlen kezelést az követ el, akit idegen vagyon kezelésével bíztak meg, és a megbízásból folyó köteletségének megszegésével a vagyonban kárt okoz.

Véleményünk szerint a Btk. a jogi kötelezettség megsértésének elméletére támaszkodik. Az 1878. évi V. törvény 361. §-a ugyanis csak közvetve utalt arra, hogy a vagyon kezelői stb. minőségéből speciális köteleességek fakadnak, és az elkövető ezeknek a — vagyonkezelői stb. minőséghez kapcsolódó — sajátos kötelemeknek a megszegésével okoz kárt, addig a Btk. 294. §-a kifejezetten is kiemeli a köteleességszegést.

Ha a hűtlen kezelés elkövetési magatartásának a megbízásból folyó valamely köteleesség megszegését tekintjük, úgy először azt kell vizsgálat tárgyává tennünk, hogy miben áll a termelőszövetkezeti vagyonkezelők idevágó kötelessége. Ilyen köteleesség mindenekelőtt az, amit a vagyonkezeléssel megbízott termelőszövetkezeti tagok anyagi felelősségéről szóló jogszabályok,²² a termelőszövetkezet alapszabályában foglalt rendelkezések, a vonatkozó hatósági határozatok, valamint a szövetkezet vezetőinek az eseti utasításai meghatároznak, de ilyen köteleesség az is, ami a vagyonkezelőkre nézve a — termelőszövetkezetek fejlődését megfelelően szolgáló, s jogilag elvárható²³ — rendes gazdálkodás szabályaiból következik.

Az előadottakkal összhangban a megbízásból folyó köteleesség megszegésének tekintendő, minden olyan tevés, vagy mulasztás, amely

a) a megbízás tartalmát tekintve, akár jogszabály útján, akár egyébként — alapszabályban, hatósági határozatban, vezetők utasításában — kifejezetten tiltott cselekmény, — vagy amely

b) a jogilag elvárható rendes gazdálkodás szabályaival ellentétes, illetőleg, amely sérti a szövetkezet jogainak érvényesíthetőségét, s végül, amely

c) a konkrét megbízási viszony kereteit a szövetkezet érdekeinek megsértésére alkalmas módon meghaladja.

A köteleességszegést általában megvalósító magatartások felvázolása után nézzük meg közelebbről, hogy a szövetkezeti vagyon kezelése során milyen esetekben fordult elő járásunkban leggyakrabban ilyen cselekmény.

A termelőszövetkezet vezetősége munkaerőhiány miatt részesművelésre adta ki a föld egy részét. A szerződés szerint a termény harmados volt. A szövetkezet elnöke a szerződés megkötése után egyes személyekkel önhatalmúlag külön megállapodást kötött, mely szerint a termésnek csak fele részét kell a szövetkezetnek átadni. A termés elosztása az utóbbi szerződésnek megfelelően történt.

²¹ Vö. *Angyal*: Sikkasztás stb. 97—101. old.

²² Így jelenleg a 36/1960. (VIII. 7.) Korm. sz. rendelet.

²³ Helyes az a felfogás, hogy köteleységnek csak az tekinthető, aminek jogi forrása van. Vö. *Fábián Károly—Kádár Miklós—Király Tibor*: A Büntető Törvénykönyv a gyakorlatban. Magyar Jog, 1963. évi 5. sz. 195. old.

A saját háztáji földjének megműveléséért a mezőgazdász a tagoknak a vezetőség hozzájárulása nélkül munkaegységet számolt el.

A termelőszövetkezet brigádvezetője a vezetőség határozata ellenére egyes tagoknak engedélyt adott, hogy háztáji földjüket térítés nélkül a tsz fogataival műveljék meg.

A traktoros a termelőszövetkezet vontatójával engedély nélkül a saját és mások részére is vidékre fuvarozott.

A személyi tulajdont képező dolgok megjavításáért a szövetkezet tagjának munkaegységet számoltak el.

A vetésnél fel nem használt (feleslegként mutatkozó) nemesített búza-vetőmagot a termelőszövetkezet elnöke a tagok között szétosztotta, és az árát szokvány minőségű búza értéken számoltatta el.

Egyes személyeknek jó minőségű terményeket az állami felvásárlási árnál alacsonyabb áron adtak el.

A termelőszövetkezet részére történt beszerzések elősegítéséért „borralvót” vagy „közbenjárási díjat” fizettek ki.

A termelőszövetkezet pénzéből — meg nem engedett — kölcsönt adtak.

A felsorolt példákban a kötelességsszegés megállapítása megfelel a kialakult ítélkezési gyakorlatnak.

A gyakorlatban a kötelességsszegés megítélése különösen a rendes gazdálkodás szabályaival ellentétes tevékenység vagy mulasztás elbírálásánál jelent problémát. Ilyen esetek, amikor a nagyon hiányosan kelt vagy kifagyott őszi vetéseket nem szántatják ki és nem tesznek intézkedést az így fel szabaduló terület gazdaságos hasznosítására; fertőző állatmegbetegedés esetén nem biztosítható időben a megfelelő oltóanyag vagy egyéb gyógyszer, ennél fogva elkerülhetetlen az állatok elhullása, mégsem vágatják le azokat; nem alkalmazzák a fejlett agrotechnikai eljárásokat, vagy azok alkalmazását lehetetlenné teszik, pl. azzal, hogy a szőlőt nem a gépi műveléshez szükséges távolságra telepítik; nem kötnek értékesítési szerződést az állami vállalattal azért, hogy a piacon a terményt magasabb áron fogják értékesíteni, de végülis az árut vagy annak egy részét nem tudják eladni, vagy gazdaságosan felhasználni stb.

Véleményünk szerint azt, hogy egy bizonyos tevékenység vagy mulasztás adott esetben megfelel-e a rendes gazdálkodás szabályainak, mindig a gazdasági helyzet és a termelőszövetkezet viszonyainak a vizsgálata alapján arra figyelemmel kell eldönteni, hogy a szövetkezeti gazdálkodás során is adódhatnak szükséghelyzetek és a gazdálkodási tevékenység számos területen kockázatvállalással jár.²⁴

A jelenlegi gazdasági körülmények között lehetséges, hogy a szövetkezeti gazdálkodásban nem felel meg a rendes gazdálkodás szabályainak, ha a tömegárunak minősülő terményre nem kötnek értékesítési szerződést az állami vállalattal. A piac leszűkülése következtében ugyanis a rendes gazdálkodás mellett ma már számolni kell azzal, hogy a piacon általában csak kiskereskedők vásárolnak, emiatt tömegárunak a piacon való értékesítése nem tekint-

²⁴ Az indokolt kockázat problémája az elmúlt évtizedben merült fel a szocialista büntetőjogtudományban. Vö. M. Sz. Grinberg: A termelési folyamatban vállalt indokolt kockázat és annak büntetőjogi jelentősége. Cikkgyűjtemény a külföldi jogirodalom köréből, 1954. 481. old.; Fonyó Antal: Hozzászólás Schultheisz Emülnék „A büntetőjogi kodifikáció elvi kérdései” c. előadásához. MTA. II. Osztály közl., 1955., VI. k. 3/4 sz. 327–329. old

hető minden esetben biztosítottak. Ezzel szemben gazdaságilag helyes lehet az olyan intézkedés, amikor a szövetkezet a primőr árut vagy a tömegárúnak kisebb részét a piacon értékesíti, vagy esetleg feldolgozza, és erre tekintettel nem köt szerződést az állami vállalattal.

A köteleességszegés megítélésével kapcsolatban szükséges rámutatni, hogy a kezelőnek a rábízott közös vagyont akár a jogos védelmi vagy végszükségi cselekményig elmenve is mentenie kell, feltéve, hogy azt személyének a veszélyeztetése nélkül megteheti. Erre tekintettel nem lehet egyetérteni azzal a felfogással, mely szerint a szövetkezet vezetői azáltal, hogy a tanács mezőgazdasági osztályának jelentették a takarmányhiányt, eleget tettek a közös vagyon kezelésével járó köteleességüknek. A közös vagyon kezelése ugyanis nem merülhet ki ebben az intézkedésben, mert a rendes gazdálkodás szabályai ez esetben is azt követelik meg, hogy a kárnak adott esetben a takarmányhiány miatt az állatok legyengülésének vagy elhullásának a megelőzése érdekében a közös vagyon kezelője, ha a takarmányszükséglet nem elégíthető ki, intézkedjen az állatok értékesítésére vagy levágására.

Nem tekinthető köteleességszegésnek az, ha a magatartást a rendes gazdálkodás szabályainak megfelelő, indokolt kockázat vállalásával, avagy vagyonkezelőnek fel nem róható okból előállott s elháríthatatlan szükséghelyzetben fejtették ki. Így pl. amikor annak ellenére, hogy a keresztbe rakott búza behordása és elcsépelgetése felelt volna meg a rendes gazdálkodás szabályainak, a szövetkezet elnöke a fogatokat a búzahordás helyett jól jövedelmező bérfuvarozásra használta fel. Az időközben beállt szokatlanul hosszú esőzés miatt a búzakereszték beáztak és a gabona nagy része kicsírázott. Itt a gazdálkodás körében szokásos kockázatvállalás történt, amikor azért, hogy az egyfelől ígérkező magasabb jövedelmet biztosítani lehessen, vállalni kell a másik oldalon esetleg bekövetkező kárt. A kockázatvállaláson kívül adódhatnak szükséghelyzetek is, amikor mind a két oldalról számolni kell a kár bekövetkezésével, de csak az egyik károsodás hárítható el. Az előbbi példánál maradva, ha a keresztbe rakott búzát azért nem hordják be, mert a százférőhelyes vályogistálló építését akarják befejezni, hogy a várható esős idő a félig felrakott falakat ne áztassa szét, és emiatt csírázik ki a keresztbe rakott búza, ez esetben egy nagyobb kár bekövetkezését hárítják el egy kisebb kár vállalásával.

A kockázatvállalás és a szükséghelyzet természetesen nem menthet fel annak a vizsgálatá alól, hogy ezek a rendes gazdálkodás mellett elkerülhetőek-e, másrészt, hogy volt-e lehetőség a károsodás elhárítására, és ezt az elkövető kihasználta-e a kár megelőzése vagy csökkentése érdekében.

Ha ugyanis az elkövető gazdaságilag indokolatlan kockázatot vállalt, vagy szükséghelyzetben nem használta ki a kár megelőzésére kínálkozó lehetőséget, úgy a magatartás köteleességszegést valósít meg.

A hűtlen kezelés *alanya* a Btk. 294. §-a szerint a kezeléssel megbízott személy.

A Btk. meghatározása értelmében a hűtlen kezelés fogalmának két okból is kiemelkedő jelentősége van. Először azért, mert utal a büntett alanyára, másrészt pedig rámutat a kezeléssel megbízott személy köteleességére.

A régi Btk. alkalmazásában kezelés alatt az idegen vagyonnal, illetőleg annak egyes részeivel kapcsolatos olynemű gazdasági tevékenység kifejtését értették, amely a vagyon természetének megfelelő; a gondozás kifejezés a va-

gyon megőrzésén kívül, főleg az értékcsökkenés, elveszés, megsemmisülés lehetőségének távoltartására irányuló tevékenységet és egyben a vagyon természetsszerű gyarapodásának biztosítását jelentette; a felügyelet pedig a kezelés és a gondozás szakszerű ellenőrzésére, s esetleg irányítására vonatkozott.²⁵ A kezelés és gondozás elhatárolását illetően emellett kialakult olyan nézet is, hogy az előbbi, mindenekelőtt a vállalat igazgatóját, főmérnökét, főkönyvelőjét, osztályvezetőjét stb., egyszóval a vezető beosztásban levő személyeket illeti meg, a gondozási jogok és kötelezettségek viszont rendszerint a nem vezető beosztásban levő munkavállalókra vonatkoznak.²⁶

A kezelés és gondozás kifejezések ilyen értelmű különválasztása azonban a bírói gyakorlatban nem érvényesült töretlenül. A vállalati szállítóeszközt jogosulatlanul magáncélra igénybe vevő személyt például a Legfelsőbb Bíróság a társadalmi tulajdon kezelésével megbízottnak tekintette.²⁷

A Btk. — a kialakult bírósági gyakorlatra is figyelemmel — a hűtlen kezelés meghatározásánál a gondozás megemlítését mellőzte, mivel a kezelés használata ezt feleslegessé teszi. Ezek szerint a hűtlen kezelést megvalósítják azok a magatartások is, amelyek a Btk. megalkotásáig a gondozás fogalmi körébe tartoztak.

Felvetődik azonban a kérdés, hogy a szakszerű ellenőrzés és irányítás, tehát a régebben a felügyelet körébe sorolt cselekmények kezelésnek tekintetők-e. Arra figyelemmel, hogy a Btk. 294. §-ához fűzött miniszteri indoklásból, de a Btk. általános indoklásából is kitűnik, hogy a Btk. egyszerűsítésre törekedett, és emiatt nem használ olyan kifejezéseket, amelyek egyébként beletartoznak a törvény szövegében szereplő más megjelölés fogalmi körébe,²⁸ nem lehet kétség az iránt, hogy a szóban forgó büntett szempontjából a felügyelet is kezelésnek minősül.

Ezzel kapcsolatban ellenvetésként felhozható, hogy a Btk. a hanyag kezelés meghatározásánál is nyilvánvalóan egyszerűsítésre törekedett, s a kezelés mellett mégis szerepel a felügyelet fogalma. Ebben a tekintetben azonban mindössze arról van szó, hogy a Btk. megoldása az egyszerűsítésre való törekvést illetően nem következetes. A Btk. a hanyag kezelést a hűtlen kezelés gondatlan alakzatának tekinti. Erre is figyelemmel a felügyeletre való utalást a hanyag kezelésnél is feleslegesnek tartjuk.

A termelőszövetkezetekben pl. az elnök tevékenysége elsősorban a közös vagyon szakszerű felhasználásának az irányítására és ellenőrzésére terjed ki. Ha a felügyeletet nem tartanánk a kezelés körébe tartozónak, adódhatna olyan eset, hogy egyes vezetőknek a köteleességszegéssel okozati összefüggésben álló kárt okozó szándékos cselekménye nem valósítana meg hűtlen kezelést.

Helyesnek kell tartanunk tehát azt az állásfoglalást, mely szerint a kezelés fogalma felöleli:

- a) a vagyon, illetve a vagyonrészek rendeltetésének megfelelő gazdasági tevékenységet,
- b) a vagyon megóvását, természetes gyarapodásának elősegítését, valamint a kárveszély elhárítását, s

²⁵ Vö. *Angyal*: Sikkasztás stb. 105. old.

²⁶ *Szalma*, i. m. 735–736. old.

²⁷ BH. 776.

²⁸ Vö. A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyve. Budapest, 1962. 24. és 507. old.

c) a kezelésnek és gondozásnak irányítását.

A hűtlen kezelés *eredményeképpen* vagyoni kárnak kell bekövetkeznie. Mivel a hűtlen kezelés vagyoni büntett, magától értetődik, hogy a kár is csak vagyoni jellegű lehet. Eszerint a kár értékben kifejezhető vagyoni sérelem, amely a vagyon értékének csökkenésével vagy megszűnésével jár. A szóban forgó büntett viszonylatában az is lényeges, hogy a kárnak magában a kezelésre bízott vagyonban kell bekövetkeznie.

A büntetőjogi értelemben vett kár egyébként az elmaradt hasznot is magában foglalja, s más kérdés, hogy a termelőszövetkezeti tagok kártérítési kötelezettsége csak a ténylegesen felmerült kárra terjed ki. Az utóbbiról szóló jogszabály²⁹ ugyanis csupán a tag anyagi felelősségét korlátozza, de nem érinti a büntetőjogi felelősség szempontjából releváns kár fogalmát.

Az elmaradt haszon természetesen szintén csak a kezelésre bízott vagyonra korlátozottan vehető figyelembe. Ha tehát pl. a tengeriszár időben történő betakarításának az elmulasztása tekintetében a növénytermesztési brigádvezető felelősségét vizsgáljuk, a szárban bekövetkezett értékcsökkenésen kívül nem vehetjük kárként külön figyelembe azt, hogy a tehének takarmányozása terén emiatt bekövetkezett nehézségek a tejhozam csökkenését eredményezték.

A köteleességszegésnek és a kezelésre bízott vagyonban bekövetkezett kárnak *okozati összefüggésben* kell lennie egymással. A kauzalitással kapcsolatban tulajdonképpen két kérdés adódik. Egyrészt, hogy van-e egyáltalán okozati összefüggés az elkövetési magatartás és az eredmény között, s másrészt ha van, bárminő okozás alkalmas-e az eredményért való büntetőjogi felelősség objektív megalapozására vagy sem. Az utóbbi kérdés az okozati összefüggés jogi relevanciájának problémáját veti fel.

Az okozati összefüggés meglétének vagy hiányának az eldöntésénél vizsgálódási módszerül az ún. „*conditio sine qua non*” formulát szokásos használni.³⁰ Eszerint a hűtlen kezelés viszonylatában az okozati összefüggés akkor forog fenn, ha a köteleességszegés szükséges feltétele volt a kezelésre bízott vagyon károsodásának, s akkor hiányzik, amennyiben a kár köteleességszegés nélkül is ugyanúgy bekövetkezett volna. Az utóbbi esetre például szolgálhat, ha a kukorica kapálását köteleesség ellenesen elmulasztják, ezt követően azonban a kukoricavetést a jég elveri.

Az okozati összefüggés természetesen nemcsak közvetlen, de közvetett is lehet. Közvetett okozás esetén a kár harmadik személy cselekményének, természeti eseménynek, stb-nek utóbb fellépő közrehatásával áll be. A közvetett okozás többnyire szintén megalapozhatja az eredményért való felelősséget, másfelől azonban ilyen esetekben már előtérbe kerülhet az okozati összefüggés jogi relevanciájának problémája.

A kauzalitás korábban már említett második kérdéskörét illetően az újabb hazai jogirodalmunkban az a felfogás tört magának utat, hogy az okozati összefüggés síkján szelektálni kell. Ilyen nézet az, hogy amennyiben a cselekmény olyan távolságban van az eredménytől, vagy olyan laza kapcsolat-

²⁹ 1959. évi 7. sz. tvr. 14. §, 19/1959. (VII. 12.) F. M. sz. rendelet 26. §.

³⁰ Vö. Tokaji Géza: Az okozati összefüggés kérdése a szocialista büntetőjogban. Acta Juridica et Politica, Tom. VIII. Fasc. 9. Szeged, 1961., 23–24. old.; s legújabbban (társszerzőként) Viski László: Közúti közlekedési balesetek elbírálása. Budapest, 1963., 73. old.

ban van vele, hogy a jogi felelősség eszközeivel az adott magatartás befo-lyásolására ésszerűen törekedni nem lehet, az okozati összefüggés jogilag re-levánsnak nem ismerhető el.³¹ De az egyúttal figyelmen kívül hagyható el-térő elvi kiindulópontja ellenére gyakorlatilag hasonló szelekciós szempontot képvisel az a formula is, amely szerint „Amennyiben az elkövetéskor fenn-forgó feltételek alapján az elkövetési magatartás és az eredmény kapcsolata olyannyira távoli, olyannyira laza, az eredmény bekövetkezéséhez szükséges további faktorok csatlakozása a véletlenek olyan bonyolult játékától függ még, hogy az eredménynek az elkövető terhére írása a büntetés céljait nem szolgálja, az elkövetési magatartás, mint ok, már objektív alapon elveszti büntetőjogi jelentőségét.”³²

Az imént ismertetett irányzattal összhangban úgy véljük, hogy ameny-nyiben közvetett okozás esetén a kötelességszegésnek a bekövetkezett kárral való kapcsolata egészen laza, az ilyen összefüggésre az eredményért való büntetőjogi felelősség nem alapozható. Ha pedig pl. a vagyonkezelő köteles-ségellenesen engedélyezi, hogy a vontatóval magáncélra fuvarozást végezze-nek, s a szomszéd községből történő fuvarozás közben a vontatót villámcsa-pás felgyújtja, a kötelességszegés és a vontatóban keletkezett kár okozati összefüggésben van ugyan egymással, de a kapcsolat lazasága miatt a vil-lámcsapás folytán keletkezett kár mégsem írható a vagyon kezelésével meg-bizott személy terhére.

B) A hűtlen kezeléssel kapcsolatban felmerült — a termelőszövetkezeti vagyon védelme szempontjából — leglényegesebb kérdések vizsgálata után térjünk át a hanyag kezeléssel kapcsolatos problémák felvázolására.

A szocialista állam gazdasági-szervező tevékenysége az állami vállalatok szervezésén és gazdasági irányításán kívül kiterjed a szintén szocialista jel-legű, de csoporttulajdonban álló termelő eszközökkel gazdálkodó szövetkeze-tek gazdasági tevékenységének a szervezésére és irányítására is. Ennélfogva a szövetkezetek, mint szocialista nagyüzemek szervesen beletartoznak a szó-cialista állam gazdasági szervező tevékenysége körébe és részei a szocialista tervgazdálkodásnak.

A tervgazdálkodás során a társadalmi vagyon a dolgozók százezreinek a kezelésébe kerül. Ilyen körülmények között a tervszerű gazdálkodás biztosí-tása és a társadalmi tulajdon sérthetetlenségéhez fűződő érdekek hézagmentes büntetőjogi védelmet igényeltek. Ennek az igénynek tett eleget az 1950. évi 24. tvr. amikor gondatlan rongálással együtt büntettnök nyilvánította a tár-sadalmi tulajdon hanyag kezelését is. A személyek javai sérelmére elkövetett hanyag kezelés azonban továbbra is büntetlen maradt.

Az új Btk. következetesen keresztülvitte a törvényi tényállásoknak a bűncselekmény-típusok szerinti szétválasztását, s a gondatlan rongálást a ha-nyag kezeléstől külön, a 302. §-ban pónalizálta. Másfelől az új Btk. büntetés alá helyezte a személyek javait sértő hanyag kezelést is, ha az idegen vagyon kezelése hatósági megbízás vagy jóváhagyás alapján történik.

A társadalmi tulajdon hanyag kezelésének büntetettét a Btk. 298. §-a sze-rint az követi el:

³¹ Vö. *Eörsi Gyula*: Az okozati összefüggés a polgári jogi felelősség területén. *ÁJI Ért.* I. kötet, 2. sz., 205. old.; továbbá *Eörsi*: Kártérítés jogellenes magatartá-sért. Budapest, 1958., 64. old.

³² *Tokaji*, i. m. 32. old.

(1) akit társadalmi vagyon kezelésével vagy felügyeletével bíztak meg, és e megbízásból folyó kötelessége megszegésével vagy elhanyagolásával a vagyonban gondatlanul kárt okoz.

A korábban hatályban volt törvényi tényállás alkalmazása során a gyakorlat hajlott arra, hogy a büntetőjogi felelősséget olyan személyekre is kiterjessze, akiknek a társadalmi tulajdonban levő vagyon kezelése vagy felügyelete nem tartozott az alkalmazási vagy megbízotti munkaköréhez.³³

A Btk. szabályozása szerint a hanyag kezelést kizárólag a megbízásból folyó kötelesség megszegése vagy elhanyagolása valósíthatja meg.

A megbízásra történő törvényi utalás világosan kifejezésre juttatja, hogy a tárgyalt bűntett — a hűtlen kezeléshez hasonlóan — csak olyan személy követheti el, aki a szövetkezet vagyónának a kezelésére megbízást kapott. A törvény ezzel az elkövetési magatartás köréből is kirekeszti a vagyonkezelőnek az olyan cselekményeit, amelyek kívül esnek a megbízás körén.

A termelőszövetkezeti tagok esetében a megbízás alapulhat jogszabályon, hatósági határozaton, tagsági viszonyon, a szövetkezetnél történt alkalmazáson, megbízási vagy más szerződésen.

A termelőszövetkezeti tagsági viszony a közgyűlésnek a belépni szándékozó személy önkéntes elhatározásából kiállított belépési nyilatkozata alapján a közgyűlés által hozott felvételt kimondó határozattal jön létre. Nem tekinthető tehát a szövetkezet tagjának az, aki a termelőszövetkezet részére munkaegység fejében végez munkát anélkül, hogy a termelőszövetkezetbe tagként belépett, illetőleg a közgyűlés tagként felvette volna.

A felmérés során többször talákoztunk olyan esettel, amikor az idős szülők beléptek a termelőszövetkezetbe, a gyermekek pedig más területen helyezkedtek el, és csak esetenként a szüleikkel együtt vagy azok helyett végeznek munkát a szövetkezetben. Ezeknek a személyeknek sem alkalmazási, sem megbízási viszonyból folyó kötelességük nem áll fenn a közös tulajdon kezelésére vagy felügyeletére vonatkozóan, ennél fogva szerintünk a hanyag kezelésnek nem lehetnek alanyai.

A Btk. 298. §-ában meghatározott hanyag kezelés elkövetési magatartása a törvény szövege szerint egyfelől a kötelességszegés, másfelől a kötelesség elhanyagolása. Minthogy valójában a kötelesség elhanyagolása is kötelességszegés, a szóban forgó büntett elkövetési magatartására is ugyanaz vonatkozik, amit a kötelességszegéssel kapcsolatban a hűtlen kezelésnél említettünk. A kötelességszegésre vonatkozóan a hűtlen kezelésnél előadottakat csak azzal egészítjük ki, hogy hűtlen kezelésnél az elkövető szándékának a kötelességszegést és a károkozást is át kell fogni. A hanyag kezelésnél viszont az elkövető szándéka a kötelességszegésen túl még eshetőlegesen sem terjedhet ki a károkozásra, mivel a hanyag kezelés éppen a gondatlan károkozás alapján határolható el a hűtlen kezeléstől.

A kötelesség elhanyagolásának a szövetkezeti vagyon esetében a leggyakrabban előfordult megnyilvánulásai járásunkban a következők voltak:

a magtárak és raktárak átadásakor nem rendelték el a termények, illetve az anyagok leltározását;

a termények tárolásánál nem jártak el kellő gondossággal;

a gépek üzemeltetésénél elmulasztották az elvárható figyelmet (téli időben nem engedték le a hűtővizet, a gépeket olaj nélkül üzemeltették stb.).

³³ BH. 15.

A termeltető vállalatától utólagos elszámolásra átvett göngyöleg (ládák és zsákok) felhasználásánál és elszámolásánál nem tanúsítottak kellő körültekintést; nem gondoskodtak az állatok megfelelő őrzéséről, elhanyagolták a nyilvántartási és könyvelési munkát, nem intézkedtek a közös pénz megfelelő őrzésére, nem tanúsítottak kellő körültekintést az állatok vásárlásánál, a férőhelyekhez képest túlzott mértékben vásárolt állatok megfelelő elhelyezését és gondozását nem tudták biztosítani.

A termelőszövetkezeti vagyoni sérelmére elkövetett hanyag kezelés megítélésénél a elkövetőnek a kötelességellenes magatartáshoz való pszichikai viszonyát abból a szempontból is elemezni kell, hogy a saját tudatán keresztül hogyan kellett volna átszűrnie a felróható magatartást. A vagyonkezeléssel kapcsolatos kötelességszegés felróhatóságáról ugyanis csak akkor lehet szó, ha a kezeléssel megbízott személy tudja vagy terhére róhatóan önhibájából nem tudja, hogy mi a helyes eljárás, és ennek ellenére másként cselekszik. A hanyag kezelés viszonylatában tehát minden egyes esetben vizsgálat tárgyává kell tenni, hogy az elkövető milyen személyi adottságokkal (rátermettség, iskolai végzettség, szakképzettség, a munkával kapcsolatos tapasztalatok stb.) rendelkezik. A hiányos vagy meg nem felelő személyi adottságok ugyanis különböző mértékben folyásolják a bűnösség alakulását. Előfordulhatnak tehát olyan esetek is, amikor az elkövető magatartása a személyi adottságaihoz mérten már nem tekinthető hanyag kezelésnek a kár bekövetkezése ellenére sem. Ki kell emelni, hogy annak a megállapítása, hogy az elkövető személyi adottságai mennyiben befolyásolják a bűnösség alakulását, mindig a konkrét ügy alapján történhet.

Irodalomjegyzék

- Angyal Pál*: A magyar büntetőjog tankönyve. Budapest, 1915. II. kötet 576–580. old.
- Finkey Ferenc*: A magyar büntetőjog tankönyve. Budapest, 1914. Negyedik átdolgozott kiadás 721–728. old.
- Angyal Pál–Isaák Gyula*: Büntető törvénykönyv, a büntettekről és vétségekről. (1878: V. törvénycikk) jegyzetekkel, utalásokkal és joggyakorlatokkal. Budapest, 1937. III. kiadás 448–450. old.
- Angyal Pál*: Sikasztás, jogtalan elsajátítás, orgazdaság és bűnpártolás. Budapest, 1936. 91–115. old.
- Heller Erik*: A magyar büntetőjog általános tanai. (Rövidített tankönyv. (Budapest, 1945. Második átdolgozott kiadás. 120–127. old.
- Viski László*: Szándékosság és társadalomra veszélyesség. Budapest, 1959.
- Gavallér Lajos*: A mezőgazdasági termelőszövetkezetekre vonatkozó jogszabályok. Budapest, 1962.
- Fóris Imre–Gavallér Lajos*: Termelőszövetkezeti Hatályos Jogszabályok I. és II. Budapest, 1965.
- Szabó Imre*: A jogszabályok értelmezése. Budapest, 1961. 258. old.
- Kulcsár Kálmán*: A jogszociológia problémái. Budapest, 1960.
- Kulcsár Kálmán*: A ténykutatások jelentősége a jogi jelenségek megismerésében. ÁJI Ért. IV. k. 4. sz.
- Horváth Tibor*: A marxista–leninista büntetőjogtudomány tárgya és módszertanának alapvonásai. ÁJI Ért. IV. k. 4. sz.
- Szabó András*: A fiatalok és a büntetőjog. Budapest, 1961.
- Vermes Miklós*: A társadalmi tulajdon elleni bűncselekmények kriminológiai vizsgálatának néhány módszertani tapasztalata. Kriminológiai tanulmányok I. Budapest, 1962. 71–94. old.
- A társadalmi tulajdon elleni intellektuális bűncselekmények kriminológiai vizsgálata. Az Országos Kriminológiai Intézet Tájékoztatója 3. sz. Budapest, 1963.
- Kádár Miklós*: A büntetőjog különös részének egyetemi jegyzete. Budapest, 1959. I. kötet, 122. old.
- Kádár Miklós*: A büntetőjog különös részének egyetemi jegyzete. Budapest, 1962. II. kötet II. füzet, 116. old.
- M. Sz. Grinberg*: A termelési folyamatban vállalt indokolt kockázat és annak büntetőjogi jelentősége. Cikkgyűjtemény a külföldi jogirodalom köréből, 1954. 481. old.
- Fonyó Antal*: Hozzászólás Schultheisz Emilnek „A büntetőjogi kodifikáció elvi kérdései” c. előadásához. MTA II. Osztályközl., 1955., VI. k. 3/4. sz. 327–329. old.
- Tokaji Géza*: Az okozati összefüggés kérdése a szocialista büntetőjogban. Acta Juridica et Politica, Tom. VIII. Fasc. 9. Szeged, 1961. 23–24. old.
- Viski László–Imre Iván–Ternai Zoltán*: Közúti közlekedési balesetek elbírálása. Budapest, 1963., 73. old.
- Eörsi Gyula*: Az okozati összefüggés a polgári jogi felelősség területén. ÁJI Ért. I. kötet, 2. sz. 205. old.
- Eörsi Gyula*: Kártérítés jogellenes magatartásért. Budapest, 1958. 64. old.
- Fábián Károly–Kádár Miklós–Király Tibor*: A Büntető Törvénykönyv a gyakorlatban. Magyar Jog, 1963. évi 5. sz. 193–197. old.

- Dános Sándor:** Társadalmi tulajdon elleni bűncselekmények megelőzéséről. Pénz. Számv. V—1961. 456—459. old.
- Fonyó Antal:** A tulajdon elleni bűncselekmények fogalmának egyes kérdései. (Hozzász. Barna Péter, Halász Sándor) Akad. Közl. 11. köt. 1961. 144—165. old.
- Székely János:** A vagyon elleni bűncselekmények kodifikációs kérdései. MJ. VII—1960. 250—255. old.
- Vida Lajos:** A tulajdon elleni büntettek minősítéséről. MJ. VII—1960. 407—409. old.
- Vlagyimirov V. A.:** A bűnös hanyagság mint a bűnösség formája a szovjet büntetőjog szerint. (Az Sz. G. P. 1955. 5. számából fordította Hámori Éva C. Gy. V. — 1955. 503—409. old.
- Ádám György:** A társadalmi tulajdon védelme hatályos büntetőjogunkban. MJ. VI—1959. 234—237. old.
- Borbíró László—Békés Imre:** A társadalmi tulajdon büntetőjogi védelmének kérdéseiről. R. Sz. 1958. 92—105. old.
- Krizsán Sándor:** A társadalmi tulajdon védelme az állami gazdaságokban. R. Sz. VI—1958. 115—120. old.
- Márk Aladár:** A társadalmi tulajdon hanyag kezelése. R. Sz. VI—1958. 41—46. old.
- Márk Aladár:** A hanyag kezelés megítélésénél tapasztalható túlzó gyakorlatról. BSz. I—1963. 3. sz. 42—51. p.
- Molnár Mihály:** A termelőszövetkezetek büntetőjogi védelméről. R. Sz. VII—1959. 499—508. old.
- Molnár Imre:** A termelőszövetkezetek büntetőjogi védelméről. Bp. Áll. ny. 1960. 26. p. (A MJSz kiadványai. 1960. 3. sz.)
- Szalma László:** A társadalmi tulajdon hűtlen és hanyag kezelése. R. Sz. VI—1958. 734—741. old.
- Márk Aladár:** A hanyag kezelés megítélésénél tapasztalható túlzó gyakorlatról. B. Sz. 1963. 3. sz. 42—51. old.
- Tallós Emil:** A társadalmi tulajdon büntetőjogi védelme. MJ. V—1958. 60—62. old.
- Kádár Miklós:** A gondatlan bűnösség és a gondatlanságból elkövetett bűncselekményekért való felelősség. JK. XVI. 1961. 1—11. old.
- Molnár József:** A büntetőjogilag releváns mulasztás okozatosságának kérdéséről. JK. XV—1960. 127—132. old.
- Fonyó Antal:** A gazdaság elleni bűncselekmények fogalma. (Kandidátusi értekezés tézisei. Szeged, ny. n. (Soksz.) 1961. 13. old. Ism. MTud. 68. köt. 1961. 771. old.
- Kálmán György:** A tulajdon elleni bűncselekmények új szabályozásához. JK. VI—1951. 281—283. old.
- Perényi József:** A vagyon elleni bűncselekmények a népi demokráciákban. JK. VI—1961. 398—402. és 472—475. old.
- Uti Vilmos:** Az 1950. évi 24. sz. (A társadalmi tulajdon büntetőjogi védelméről szóló) tvr. hatályáról. JK. VII—1952. 7. sz. 310—314. old.
- Öldvári József:** A termelőszövetkezetek büntetőjogi védelmével kapcsolatos feladatokról. AI. VII—1955. 722—732. old.
- Fonyó Antal:** A gazdasági bűncselekményekről. MJSZ. 5. kongr. 194—215. old. Hozzász. Király Tibor és Békés Imre uo. 216. old.
- Fovács Pál:** A társadalmi tulajdon hanyag kezelésének vizsgálata a leltárhiánnyal kapcsolatban. MJ. VI—1959. 198—202. old.
- Fofszang József—Kárpáti Zoltán:** A társadalmi tulajdont gondatlanul sértő bűncselekményekről. MJ. XIII. 1966. 497. old.
- Siga György:** Termelőszövetkezeti kereskedelemben elkövetett büntettek BSz. IV. 1966. 18. old.
- A törvényességi óvások gyakorlata. Budapest, 1961. 132—156. old.
- Büntetőjogi Döntvénytár. Bírósági Határozatok (1953. október—1963. október) Budapest 1964. 571—594. és 605—618. old.
- Büntetőjogi Döntvénytár. Bírósági Határozatok. (1963. november—1965. december) Budapest, 1966. 434—444. és 450—451. old.

Д-р Иштван Добо

ВОПРОСЫ ХИЩЕНИЯ И ХАЛАТНОСТИ В СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ КООПЕРАТИВАХ

(Резюме)

На основании проверки фактов, затрагивающих территорию сегедского района после завершения социалистической реорганизации сельского хозяйства, статья с криминологической и уголовной точек зрения занимается вопросами хищения и халатного отношения к коллективному имуществу в период организации и формирования сельскохозяйственных производственных кооперативов.

I.

Охрана имущества сельскохозяйственных производственных кооперативов является задачей, складывающейся из многочисленных и разветвленных факторов, в числе которых наиболее важными являются создание условий прибыльного хозяйства и такая организация труда, чтобы она обеспечивала соответствующую охрану коллективного, общего имущества. Вследствие этого вопросы, связанные с темой, мы исследовали с учетом их персональных и объективных обстоятельств, которые существовали в сельскохозяйственных производственных кооперативах в период совершения упомянутых выше поступков.

При проверке темпов организации производственных кооперативов, роста территории коллективных хозяйств, предназначения существующих хозяйственных построек, распределения членов кооперативов по сферам деятельности, профессиональной подготовки руководителей и т. д., могут быть определены те причины и условия, которые связаны с хищением и халатным отношением к коллективному имуществу.

Статистические данные и случаи, приведенные в виде примера, свидетельствуют о том, что после завершения массовой организации сельскохозяйственных производственных кооперативов увеличение площади и поголовья скота, а также количественного числа членов коллективных хозяйств показывали с точки зрения успешного ведения хозяйства благоприятную картину, что касается возраста членов кооперативов и их участия в коллективном труде. То рабочая сила членов кооперативов была далеко недостаточной для своевременного выполнения растениеводческих работ, не был удовлетворительным и соответствующий уход за скотиной.

Преобладающее большинство руководителей (председатель, агроном, бухгалтер, бригадиры) не располагали профессиональной подготовкой, необходимой для выполняемых ими работ, что проявилось не только в результатах работы всего хозяйства, но и в признании поступков, направленных против коллективного имущества, и в выборе принятых мер.

II.

В отношении охраны коллективного имущества мы, в первую очередь, проверили несколько руководителей сельскохозяйственных производственных кооперативов в ходе дисциплинарных дел способствовали предупреждению хищения и халатного отношения и их ликвидации.

Указывая на трудности сбора данных, подчеркивает, что установленные данные сообщают лишь о том, за какое число поступков были произведены дисциплинарные взыскания и привлечение к ответственности, а не о том сколько произошло проступков, представляющих основу дисциплинарных дел.

Наряду с недочетами, характерными обычно для дисциплинарного положения, уже в то время, особенно в хорошо работающих сельскохозяйственных производственных кооперативах, было много примеров того, что руководители и члены сельскохозяйственных производственных кооперативов решительно выступили в интересах ликвидации халатности и злоупотреблений.

Вследствие трудностей, появляющихся при разграничении хищения и халатного отношения от других уголовных преступлений и довольно часто не единой практики квалификации преступлений, мы при замере уголовного положения установили, затронув и иные уголовные преступления, совершенные в ущерб производственных кооперативов, что в период массовой организации сельскохозяйственных производственных кооперативов число краж, совершенных в ущерб коллективному имуществу, временно существенно увеличилось. В ходе развития сельскохозяйственных производственных кооперативов число краж уменьшилось, однако — главным образом в заново созданных производственных кооперативах — недочеты в области руководства и организационные недочеты привели к увеличению числа хищений и халатного отношения к общему, коллективному имуществу. Наряду с этим в целом ряде случаев не произошло привлечения к ответственности за совершение таких поступков.

Из мероприятий руководителей сельскохозяйственных производственных кооперативов, направленных на охрану коллективного имущества, видно, что в очень многих кооперативах еще существует ошибочное мнение, согласно которому коллективное имущество необходимо охранять, в первую очередь, от краж, растрат, обманов и повреждений.

Из того, что в настоящее время во многих производственных кооперативах в числе преступлений, направленных против коллективного имущества, включают только перечисленные выше поступки, закономерно следует, что и ущербом, вредом считают только такие, которые причинены и вызваны такими действиями и поступками. В действительности же, ущерб, причиненный кооперативному имуществу вследствие безответственности и халатности, как правило, гораздо более значительнее ущерба, причиненного кражей, растратой и т. д.

Значительная часть членов сельскохозяйственных производственных кооперативов ныне еще считает по настоящему своим только то, что имеется на приусадебном участке и часто не учитывает, что они находятся в такой постоянной и тесной связи с кооперативным имуществом, что с одной стороны сами лучше всего имеют возможность его охранять, а другой стороны невольно сами могут нанести ему наибольший вред.

На основании этого мы пришли к тому выводу, что в числе преступлений, направленных против кооперативного имущества, необходимо считаться со значительным скрытым нанесением вреда, главным образом, в области халатного и безответственного отношения

III.

Преступлением, квалифицируемым как расхищение имущества, мы считаем нарушение какой-либо обязанности, вытекающее из поручения. После описания поведения, как правило, осуществляющего нарушение обязанности, мы проверили те поступки, которые в проверенных случаях были квалифицированы нарушением обязанностей. На практике оценка нарушения обязанностей означает проблему особенно при оценке деятельности или упущения, противоречащих нормальным правилам ведения хозяйства.

По нашему мнению вопрос о том, соответствуют ли в данном случае определенная деятельность или упущение правилам нормального ведения хозяйства, всегда надо исходить из расследования хозяйственного положения и условий производственного кооператива с учетом того, что и в ходе хозяйственной деятельности кооператива могут сложиться крайние положения и что хозяйственная деятельность во многих областях сопровождается риском.

Не считается нарушением обязанностей, если поступок был совершен в результате, мотивированного, соответствующего правилам нормального ведения хозяйства, риска или в крайнем положении, сложившемся по неустрашимым обстоятельствам, независимым от лица, отвечающего за имущество.

Естественно, однако, что взятие риска и крайние положения не освобождают от проверки того можно ли было бы их избежать при нормальном ведении хозяйства или нет, а с другой стороны имелась ли возможность избежания нанесения вреда и воспользовалась ли этой возможностью в интересах предупреждения или уменьшения вреда лицо, совершившее поступок. На тот вопрос, считаются ли обращением надлежащая проверка и руководство, то есть действия, зачислившиеся ранее в рамках надзора — мы ответили утвердительно.

В сельскохозяйственных производственных кооперативах из определения сфер деятельности складываются такие обстоятельства, что например, деятельность председателя распространяется, в первую очередь, на надлежащее руководство и контроль использования

коллективного имущества. Исходя из этого, в случае если мы не причислим надзор относящимся к рамкам „обращения” с имуществом, может случиться, что намеренный, находящийся в каузальной связи с нарушением обязанностей, причинивший ущерб поступок отдельных руководителей не будет квалифицирован как хищение имущества.

Соответственно новому уголовному кодексу халатное отношение может совершить только такое лицо, которое получило полномочия на управление имуществом кооператива.

В случае членов сельскохозяйственного производственного кооператива полномочия могут основываться на уставе, решениях органов власти, членских отношениях, на трудовых отношениях с кооперативом, на договорах поручения или иных договорах.

При оценке халатного обращения с имуществом, причинившим ущерб кооперативному имуществу, необходимо проанализировать и возможность обвинения в поведении, направленном против обязанности. Дело в том, что вопрос о возможности привлечения к ответственности за нарушение обязанностей, связанных с управлением имуществом, можно ставить только в том случае, если лицо, получившее полномочия на управление имуществом, знало или не знало по независимой от него причине, но такой, которая может быть вменена ему в вину, каким должен быть правильный поступок и несмотря на это поступило иначе. Определение того насколько персональные, личные данные лица, совершившие поступок, повлияли на формирование преступности, всегда происходит на основе конкретного дела.

DR. ISTVÁN DOBÓ

FRAGEN DER UNTREUEN UND NACHLÄSSIGEN VERWALTUNG IN DEN PRODUKTIONSGENOSSENSCHAFTEN

(Zusammenfassung)

Nachdem die sozialistische Organisation der Landwirtschaft beendet wurde, befasst sich der Aufsatz auf Grund von Tatsachenforschungen auf dem Gebiet des Bezirks Szeged in Hinsicht auf die Kriminologie und Strafrecht mit den untren und nachlässigen Verwaltungen, die zur Zeit der Organisation und Ausgestaltung der produktionsgenossenschaftlichen Güter zu Lasten des gemeinsamen Vermögens begangen wurden.

I.

Der Schutz des produktionsgenossenschaftlichen Vermögens ist eine Aufgabe, die sich aus zahlreichen verzweigten Faktoren zusammensetzt, von denen die wichtigsten die Schaffung der Bedingungen der rentablen Bewirtschaftung und die Organisation der Arbeit auf eine solche Weise ist, dass dadurch ein entsprechender Schutz des gemeinsamen Vermögens gesichert werde. Demzufolge haben wir die mit dem Thema zusammenhängenden Fragen in Hinsicht auf jene persönlichen und sächlichen Umstände untersucht, die zur Zeit des Begehens der obengenannten Handlungen in den Produktionsgenossenschaften bestanden hatten.

Wenn wir das Tempo der Organisation der Produktionsgenossenschaften, den Anstieg des Gebietes der gemeinsamen Güter, die Bestimmung der bestehenden wirtschaftlichen Gebäuden, die Verteilung der Mitgliedschaft nach Arbeitskreisen, die Fachbildung der leitenden Personen, usw. untersuchen, können jene Ursachen und Bedingungen festgestellt werden, die mit der untren und nachlässigen Verwaltung des gemeinsamen Vermögens im Zusammenhang stehen.

Die statistischen Angaben und die als Beispiele angegebenen Fälle beweisen, dass nach Beendigung der massen - haften Organisation der Genossenschaften der zahlenmässige Anstieg des Gebiets und des Viehbestands der gemeinsamen Güter, sowie der Mitgliedschaft ein günstiges Bild zeigte, aber hinsichtlich des Alters und der Anteilnahme an der gemeinsamen Arbeit der Mitglieder, die Arbeitskraft der Mitglieder keineswegs genügend war, die Pflanzenbauarbeiten zur entsprechenden Zeit durchzuführen, doch auch nicht genügend, die Tiere entsprechend zu besorgen.

Die Leiter (Vorstand, Agronom, Buchhalter, Brigadleiter) verfügten grösstenteils nicht über eine Fachbildung, die zu ihrem Arbeitskreis erforderlich gewesen wäre. Dieser Fehler erschien nicht nur im Ergebnis der Bewirtschaftung, sondern auch in der Erkennung der Handlungen gegen das gemeinsame Vermögen und in der Wahl der durchgeführten Massnahmen.

II.

Bezüglich des Schutzes des gemeinsamen Vermögens prüften wir zuerst, inwiefern die Leiter der Produktionsgenossenschaften bei den Disziplinarverfahren die Vorbeugung der untren und nachlässigen Verwaltungen und die Beseitigung solcher Handlungen förderten.

Hinweisend auf die Schwierigkeiten der Datensammlung, möchten wir betonen, dass die festgestellten Daten bloss darüber eine Orientierung geben, wieviel Handlungen der Grund zu einem Disziplinarverfahren waren, nicht aber darüber, in wievielen Fällen Handlungen vorgekommen sind, die die Grundlage eines Disziplinarverfahrens hätten sein können.

Wegen der Mängel, die im allgemeinen für die Disziplinarlage charakteristisch sind, können wir, besonders in den besser wirtschaftenden Genossenschaften, mehrere Beispiele finden, dass die Leiter, doch sogar die Mitglieder der Produktionsgenossenschaften sich entschieden im Interesse der Liquidierung der Nachlässigkeiten und Missbräuche eingesetzt haben.

Bei der Abgrenzung der untreuen und nachlässigen Verwaltung von anderen Strafhandlungen erscheinen solche Schwierigkeiten und es ergibt sich oft eine nicht einheitliche Qualifizierungspraxis, infolgedessen bei der Bewertung der kriminellen Lage und unter Bezugnahme auch auf andere Strafhandlungen zu Lasten des produktionsgenossenschaftlichen Vermögens festgestellt, wurde dass zur Zeit der massenhaften Organisation der Produktionsgenossenschaften die Zahl der Diebstähle zu Lasten des gemeinsamen Vermögens vorübergehend bedeutend gestiegen ist. Während der Entwicklung der Produktionsgenossenschaften aber nimmt die Zahl der Diebstähle ab, doch die Mängel in der Leitung und Organisation, besonders der neu gebildeten Produktionsgenossenschaften ein Steigen der Zahl der untreuen und nachlässigen Verwaltungen des gemeinsamen Vermögens ergaben. Dabei wurde in zahlreichen Fällen niemand wegen solchen Verhaltens zur Verantwortung gezogen.

Von den Massnahmen der Leiter der Produktionsgenossenschaften zur Wahrung des gemeinsamen Vermögens zeigt sich, dass in recht vielen Genossenschaften noch immer jene unrichtige Auffassung allgemein ist, dass das gemeinsame Vermögen in erster Reihe gegen Diebstahl, Unterschlagung, Betrug und Schädigung geschützt werden müsse.

Aus der Tatsache, dass zurzeit in vielen Genossenschaften nur die obengenannten Strafhandlungen als Verhalten gegen das genossenschaftliche Vermögen betrachtet werden, folgt sinngemäss, dass auch als Schaden nur das betrachtet wird, das durch solche Handlungen verursacht wurde. Es ist aber eine Tatsache, dass der Schaden im genossenschaftlichen Vermögen, der durch unverantwortliche und nachlässige Wirtschaftung verursacht wird, bedeutend höher ist, als der, der durch Diebstahl, Unterschlagung, usw. entsteht.

Ein bedeutender Teil der Mitgliederschaft der Produktionsgenossenschaft betrachtet heute in eigentlichem Sinn als ihr Eigenes, bloss jenes Vermögen, das in individueller Hauswirtschaft verkörpert ist und sie nehmen in vielen Fällen nicht in Betracht, dass sie mit dem genossenschaftlichen Vermögen in einer solchen ständigen Verbindung stehen, dass sie es einerseits am besten beschützen können, andererseits aber auch unwillkürlich den meisten Schaden darin verursachen können.

Demzufolge sind wir zu jener Folgerung gelangt, dass bei den Handlungen gegen das Vermögen der Produktionsgenossenschaften, insbesondere bei der untreuen und nachlässigen Verwaltung, mit einer bedeutenden latenten Schädigung gerechnet werden muss.

III.

Wir betrachten als Sachverhalt der untreuen Verwaltung die Verletzung einer aus dem Auftragsverhältnis folgenden Obligation. Nach einer Übersicht der Verhalten, die im allgemeinen eine Pflichtverletzung verwirklichen, haben wir jene Verhalten untersucht, die in den beurteilten Fällen als Pflichtverletzung qualifiziert wurden. In der Praxis bedeutet die Beurteilung der Pflichtverletzung, besonders bei der Beurteilung einer Handlung oder Unterlassung, die den Regeln der normalen Bewirtschaftung widerspricht, ein Problem.

Unserer Ansicht nach muss jene Tatsache, ob eine gewisse Betätigung oder Unterlassung in gegebenem Fall den Regeln der normalen Bewirtschaftung entspricht, immer auf Grund der Untersuchung der wirtschaftlichen Lage und der Verhältnisse der Produktionsgenossenschaft in Hinsicht darauf entschieden werden, dass auch bei der genossenschaftlichen Bewirtschaftung sich Notlagen ergeben

können und die wirtschaftliche Tätigkeit auf vielen Gebieten mit einem Risiko verbunden ist.

Es kann niemals als Pflichtverletzung betrachtet werden, wenn das Verhalten durch eine begründete Risikoübernahme, die den Regeln der normalen Bewirtschaftung entspricht, oder in einer Notlage erfolgt ist, die aus einem, dem Verwalter des Vermögens nicht zurechenbaren Grund entstanden ist und nicht abgewehrt werden konnte.

Das Risiko und die Notlage befreit uns natürlich nicht von der Prüfung jener Frage, ob diese bei normaler Bewirtschaftung vermieden werden konnten, und andererseits ob eine Möglichkeit zur Abwehr oder Verringerung des Schadens vorhanden war und ob der Täter diese Möglichkeit zur Vorbeugung oder Verringerung des Schadens ausgenützt hat. Wir haben die Frage, ob die fachliche Kontrolle und Leitung, d. h. die früher in den Kreis der Aufsicht eingereichten Handlungen, als Verwaltung betrachtet werden können, mit einem ja beantwortet.

In den Produktionsgenossenschaften ergibt sich aus der Bestimmung der Arbeitskreise, dass z. B. die Tätigkeit der Vorstands sich in erster Reihe auf die Leitung und Kontrolle der fachmässigen Verwendung des gemeinsamen Vermögens erstreckt. Demzufolge, wenn wir die Aufsicht nicht als eine Tätigkeit im Kreis der Verwaltung betrachten würden, könnte sich ein solcher Fall ergeben, dass eine absichtliche Handlung einzelner Leiter, die mit der Pflichtverletzung in kausalem Zusammenhang steht und einen Schaden verursacht, keine untreue Verwaltung verwirklichen würde.

Untreue Verwaltung kann nach dem neuen Strafgesetzbuch nur eine solche Person begehen, die zur Verwaltung des genossenschaftlichen Vermögens einen Auftrag erhalten hatte.

Im Fall der Mitglieder der Produktionsgenossenschaften kann dieser Auftrag auf Rechtsregel, auf behördlichem Beschluss auf Mitgliedsverhältnis, auf Anstellung bei der Genossenschaft, auf Auftrags- oder anderem Vertrag begründet sein.

Bei der Beurteilung der nachlässigen Verwaltung zu Lasten des genossenschaftlichen Vermögens, muss auch die Zurechenbarkeit des pflichtwidrigen Verhaltens des Täters analysiert werden. Es kann nämlich von der Zurechenbarkeit der Pflichtverletzung im Zusammenhange mit der Vermögensverwaltung nur dann die Rede sein, wenn die mit der Verwaltung beauftragte Person weiss, oder aus eigenem ihr zurechenbaren Verschulden nicht weiss, was das richtige Verfahren ist und trotzdem anders handelt. Die Feststellung dessen, inwiefern die persönlichen Gegebenheiten des Täters die Gestaltung der Schuldigkeit beeinträchtigen, kann immer nur auf Grund der konkreten Angelegenheit erfolgen.

Felelős kiadó: Dr. Kovács István
Megjelent: 400 példányban, 3,75 (A/5) ív terjedelemben
Kézirat a nyomdába érkezett: 1967. június hó
Készült: Linó szedéssel, íves magasnyomással,
az MSZ 5601-59 és az MSZ 5603-55 szabványok szerint
67-5647 – Szegedi Nyomda

**A SZEGEDI JÓZSEF ATTILA TUDOMÁNYEGYETEM
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KARÁNAK E SZOROZATBAN
ÚJABBAN MEGJELENT KIADVÁNYAI**

Tomus IX.

Fasc. 1. Szentpéteri István: *A közvetlen demokratikus formák sorsa a burzsoá állami fejlődésben* (Szeged, 1962.) 74 l.

Fasc. 2. Pető István: *A szocialista humanizmus a szovjet büntetőjog egyes alapelveinek tükrében* (Szeged, 1962.) 28. l.

Fasc. 3. Pólay Elemér: „*Publius Mucius et Brutus... fundaverunt ius civile*” (A köztársasági Róma jogtudományának történetéhez) (Szeged, 1962.) 52 l.

Fasc. 4. Robert Horváth: *La statistique de la peste de Debrecen (1739—40) et du choléra de Pest (1831) en Hongrie et leurs conséquences sociales* (Szeged, 1962.) 20 l.

Fasc. 5. Georges Antalffy: *Conférences sur l'histoire des doctrines politiques et juridiques* (Szeged, 1963.) 75 l.

Tomus X.

Fasc. 1. Búza László: *A nemzetközi jogi normák kialakulásának útja (A fejlődésnek az ENSZ alapokmányában meghatározott iránya a békés egymás mellett élés s a jószomszédi és baráti együttműködés szellemében)* (Szeged, 1963.) 49. l.

Fasc. 2. Maday Pál: *Falusi tisztségviselők hivatali esküje a gyulai uradalomban* (Szeged, 1963.) 29 l.

Fasc. 3. Horváth Róbert: *Kossuth haladó gondolatai a londoni egyetemen tartott elméleti közgazdaságtani előadásában* (Szeged, 1963.) 34 l.

Fasc. 4. Nagy Károly: *A nemzetközi szerződések hiteles értelmezése* (Szeged, 1963.) 34 l.

Fasc. 5. Pólay Elemér: *A stipulatio szerepe az erdélyi viaszostáblák okiratanyagában* (Szeged, 1963.) 34 l.

Fasc. 6. Biró János: *Kollégiumok a római Dáciában* (Szeged, 1963.) 33 l.

Fasc. 7. Both Ödön: *A beszámítást kizáró és a büntetést megszüntető okok Szeged város reformkori büntetőjogában* (Szeged, 1963.) 128 l.

Tomus XI.

Fasc. 1. Господин Желев: *Народное представительство в народной Республике Болгарии* (Сегед, 1964.) стр. 52.

Fasc. 2. Georges Antalffy: *Problèmes nouveaux de la théorie du droit dans l'évolution de la démocratie socialiste* (Szeged, 1964.) 74 p.

Fasc. 3. Besenyei Lajos: *Az építési szerződések néhány elvi és gyakorlati problémája*. (Szeged, 1964.) 35 l.

Fasc. 4. Papp Ignác: *A szocialista demokrácia elemei mezőgazdasági termelőszövetkezeteinkben* (Szeged, 1964.) 28 l.

Fasc. 5. Nagy Károly: *Az állam idő előtti elismerése és a beavatkozás a nemzetközi jogban* (Szeged, 1964.) 32 l.

Fasc. 6. Tóth Árpád: *A kivételes hatalomról szóló 1912. évi LXIII. tc. létrejöttének előzményei 1868-tól a századfordulóig* (Szeged, 1964.) 32 l.

Fasc. 7. Horváth Róbert: *Berzeviczy Gergely közgazdasági és népességi tanai* (Szeged, 1964.) 34 l.

Fasc. 8. Bólya Lajos: *A biztosító és kényszerítő intézkedések rendszere a büntető eljárásban* (Szeged, 1964.) 63 l.

Fasc. 9. Pólay Elemér: *Az eladói kellékszavatosság szabályozása a preklasszikus római jogban* (Szeged, 1964.) 75 l.

Tomus XII.

Fasc. 1. Buza László: *A nemzetközi jog fejlődése a felszabadulás óta* — Szilberek Jenő: *A Magyar Népköztársaság jogrendszerének fejlődése* (Szeged, 1965.) 48 l.

Fasc. 2. Horváth Róbert: *Konek Sándor professzor (1819—1884) elméleti statisztikai munkássága és a magyar polgári statisztikai elmélet alakulása* (Szeged, 1965.) 66 l.

Fasc. 3. György Antalfy: *L'État socialiste et la théorie marxiste de l'État et du droit* (Szeged, 1965.) 94 l.

Fasc. 4. Pólay Elemér: *A censori regimen morum és az ún. házi bíraskodás* (Szeged, 1965.) 43 l.

Fasc. 5. Bárdosi István: *A perbeli egyezség és a perjogi alapelvek kapcsolata* (Szeged, 1965.) 18 l.

Fasc. 6. Bérczi Imre: *Az újítói jog-néhány gazdasági és jogi problémája* (Szeged, 1965.) 23 l.

Tomus XIII.

Fasc. 1. Antalfy György: *Az állami és társadalmi szervek viszonyának újabb állam- és jogelméleti problémáiról* (Szeged, 1966.) 115 l.

Fasc. 2. Bárdosi István: *A polgári peres és nem peres eljárás viszonya, különös tekintettel a fizetési meghagyásos eljárásra* (Szeged, 1966.) 20 l.

Fasc. 3. Bíró János: *Kollégiumok Aquincumban* (Szeged, 1966.) 36 l.

Fasc. 4. Horváth Róbert: *Sur quelques problèmes essentiels de la démographie contemporaine hongroise: L'interdépendance théorique de l'économie et de la démographie et la question de la planification de la main-d'oeuvre* (Szeged, 1966.) 15 l.

Fasc. 5. Pető István: *A terhelt jogi helyzete a magyar büntető eljárásban* (Szeged, 1966.) 21 l.

Fasc. 6. Ruszoly József: *A Szegedi Nemzeti Bizottság részvétele a demokratikus államhatalom gyakorlásában (1944. december—1945. január)* (Szeged, 1966.) 29 l.

Fasc. 7. Szentpétery István: *Általános vezetéselméleti koncepciók* (Szeged, 1966.) 38 l.

Fasc. 8. Tóthné Fábrián Eszter: *A szállítási szerződések szankciós rendszere* (Szeged, 1966.) 54 l.

Tomus XIV.

Fasc. 1. Georges Antalfy: *Chapitres choisis de l'histoire des idées politico-juridiques de l'Antiquité et du Moyen-Age* (Szeged, 1967.) 60 l.

Fasc. 2. Bíró János: *Az „actio fiduciae” és alkalmazási köre a praeklasszikus jogban* (Szeged, 1967.) 31 l.

Fasc. 3. Dobó István: *A hűtlen és hanyag kezelés kérdései a termelészövetkezetekben* (Szeged, 1967.) 41 l.

Fasc. 4. Horváth Róbert: *A statisztika fejlődése Franciaországban és annak magyar tanulságai* (Szeged, 1967.) 126 l.

Fasc. 5. Martanyi János: *A diszkrecionális mérlegelés kérdései* (Szeged, 1967.) 53 l.

Fasc. 6. Nagy Károly: *Az állam elismerése a mai nemzetközi jogban* (Szeged, 1967.) 128 l.

Fasc. 7. Elemér Pólay: *Die Sklavehe und las römische Recht* (Szeged, 1967.) 84. l.

Fasc. 8. Tóth Árpád: *A kivételes állapot intézményének kialakulása néhány burzsoá állam jogrendszerében* (Szeged, 1967.) 19 l.